

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Lt.n

1433

492
X7

Albany N.Y. Garrison
at the request of the
Committee

1820 Dec. 9

1999

5:4::8:6 $\frac{2}{5}$

$$\frac{4 \times 8}{5} = \frac{32}{5} = 6 \frac{2}{5}$$

8001 (mirrored)

8:5 $\frac{2}{5}$:: 5:4

$$\frac{5 \frac{4}{5} + 5}{5 \times 5} = 4$$

n-153 8/245
u-28 8/245

8001

5:4::8:6 $\frac{2}{5}$

ՆՈՐ ՃԱՇԱԿ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ

Կ Ա Մ

ՀԱՄԱՌՕՏ ՃԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՃԱՇԱԿ ԳՊՐՈՒԹԵԱՆ

Կ Ա Ր

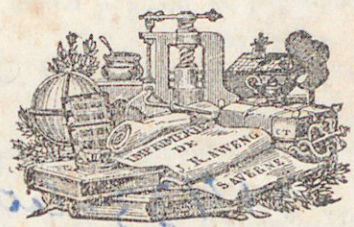
ՀԱՄԱՌՕՏ ՀԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՅ
ԵՂԻԱԶԱՐ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Հ Ի Ա Մ Ա Ն Ա Ի

Տ. Տ. ԵՍԱՑԵԱՅ ՄՐԲԱԶԱՆ
ԱՐՔԵԳԻՍԿՈԳՈՍԻ
ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ Ս. ԵՐՈՒՍԱԶԵՄԱՅ

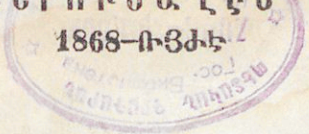
627

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՑ Ս. ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ
ՅԵՐՈՒՍԱԶԵՄ

1868-ՌՅԺԵ

Ա.Ռ. ՎՍԵՄԱՓԱՅԼ
ԳՐԻԳՈՐ ԷՖԷՆՏԻ ՕՏԵԱՆ

Ո Ւ Ղ Ե Ր Չ

Որ զսարագիրքն Կալկիոյ ի հովասուն
ժայրեաց Գողթան,
Առ. քեզ ժողովեցեր հովանացեալ նոս
հանձարովի.
Հարեցոյս ի նորին գեղ Խբր շնչեցեր
եռանդն հրակէզ,
Ի ժպիտ նորին բերկրի եւ յարտատու
նորս սրգալ.
Մեկենան, ինձ երանի՛ թէ զապաշնորհս
շնկալցիս ձեռն,
Եւ անգոր ձայնի քնարիս անմահութեան
ճարուելոյ
Լիցի թեւ երկնապազ՝ վսեմականն
Գրիգոր Օտեան :

Ե . Մարտիան

412133-60
ՅՔ. 1436

Ն Ա Խ Ա Շ Ա Ի Ի Ղ

Վարութիւնը կամ գրականութիւնն է ուսումն հին և նոր մատենագրաց ընտիր գրուածոց :

Վարո-թիւնը (Littérature) կը կրթէ մարդուն ճաշակը ; կ'աղիւտացնէ բարբը, կը բարձրացրնէ միտքը , կը վառէ երեւակայութիւնը , և աշխարհիս լոկ շահագիտական ու ծառայական գաղափարներէն աղատելով՝ իր բուն նպատակին՝ սոսիներն անմահութեան հասնելու անարգել թրուիչ մը կուտայ անոր :

Ասկէ կը հետեւցնենք որ ինչպէս մասնաւորի , անանկ ալ ազգի մը անհուծութիւնը , կրթութիւնն և յառաջագիմուծութիւնը իր դպրութեանէն կախումն ունի , և համեմատաբար ազգ մը քաղաքակիրթ կամ ոչ-քաղաքակիրթ կ'ըսուի՝ որչափ իր գրագէտները աւելի կամ նուազ ըլլան :

Արեւ մասի կը բաժնուի գրագիտութիւնը . Տրամաբանութիւն , Ճարտասանութիւն և Բանասիրտութիւն :

Նարտարախօսութիւնն ալ երկու
կարգի կը բաժնուի—1. պարզ գրո-
ւթիւններ, կամ անոնք որ առարար
կը գրուին, կը խօսուին—
—2. բուն ճարտասանութիւն, որ կը պա-
րունակէ Արեւիկան, Գապարախանան, Ու-
սումանան, Արաբիկի ճառեր և այլն :

Այս փոքրիկ գործիս մէջ չեմ խոս-
տանար ճարտասանութեան ընդար-
ձակ ամէն կանոնաց բովանդակութիւնը
տալ. այլ աւելի համեստ սահմանի մը
մէջ ամփոփուելով բաւական կը համա-
րիմ գրուած մը վայելուչ և ազգու ընե-
լու համար ինչ որ պէտք է՝ ցուցնել, հե-
տեւելով այս նիւթիս վրայ գրող Գաղ-
ղիացի երեւելի վարժապետաց, Արքանդի
և Արեարի, որոց ոչ միայն հետեւող, այլեւ
Թարգմանիչն ըլլալ ինծի փառք կը հա-
մարիմ, բաւական է որ մեր ազգային սի-
րուն պատանեկութեան ծառայութիւն
մը մատուցած ըլլամ :

Ե . Մ .

Գ Ի Ր Ք Ա .

Ի՞նչ է ճարտասանութիւնը :

1.— ճարտասանութիւն կ'ըսուի այն
գրուածք որ բնութեամբ ճարտարախօսին միայք
կ'ուզէ և համոզելու կանոններ կուտայ :

2.— Բնութեամբ ճարտարախօս ըլլալ . քան
զի ճարտասանութիւնը արհեստ չէ, այլ
բնատուր ձիրք է : Այժմ անիկայ արհեստ մը
ըլլար, հարկ էր որ ուզող ճարտարախօս
ըլլար : Արդ՝ քանի որ այսպէս չէ, ուրե-
մէն կրնանք ըսել որ ճարտասանութիւնը կ'օգնէ
ճարտարախօսին և անոր գործնական իր-
ութեան մը կ'օգնէ :

3.— Ի՞նչ կը աւանդած դասերը կրնան
միօրինակ օգտակար ըլլալ անոնց ալ՝ որոնք
վայելուչ և ազգու բան մը գրել կ'ուզեն :

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա .

Գիտտ կամ Գաղափար :

4- . Իստեղէ և գրեղէ առաջ հարկ է որ գիտնանք թէ ի՞նչ պիտի խօսինք . ասոր կ'ըստենք Գիտտ կամ Գաղափար : Բ . Թէ գաղափարն ինչ կարգով բացատրելու ենք . ու ասոր ալ կըսուի Առաջարկութիւն : Գ . Թէ ի՞նչպէս պէտք է բացատրենք գաղափարն իս՝ որպէս զի վայելուչ ըլլայ , ասոր ալ կ'ըսուի Ոճ :

5- . Ուրեմն երեք բան կայ գիտելու խօսուածքի մը կամ գրուածքի մը մէջ . Արեղծութիւն , Առաջարկութիւն , և Ոճ :

6- . Այս երեք գլխոց վրայ կարգաւ պիտի խօսինք :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Մ Բ .

Ստեղծումն կամ Գիտտ :

7- . Արեղծութիւն կամ Գիտտ կ'ըսուի մը . ասոց այն կարողութիւնը որ կ'ընտար յանի որ

և իցէ նիւթ մը իր պարզած հանգամաններովը . ասիկայ նոյն ինքն մշակեալ և վառվռուն երեւակացու թիւնն է :

8- . Որ և իցէ նիւթ մը ընդլայնման երեք աղբւր ունի . Ա . Եղելութիւնը յայտնել . Բ . փրպը շարժել . Գ . պայտը-դանել . գրուած մը այս երեք նպատակին մէկը կամ երեքը միանգամայն կրնայ ունենալ :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Մ Բ .

Ընդլայնումն եղելութեամբ :

9- . Եղելութիւնը նոյն ինքն գաղափարն է . ուստի երբ աշակերտ մը աակաւին գաւ զափար շունի նաւարեկութեան վրայ , անոր նաւարեկութեան նկարագրութիւն ընել տալ աւերորդ է , մանաւանդ թէ անօգուտ : Ասոր համար աշակերտաց գրած շարադրութիւնները ընդհանրաւ պէս փայլուն անականներով , կրկնութիւններով լեցուն են : Տեսնենք թէ ի՞նչ գարման տանելու է գաղափարաց սակաւութիւնը լեցնելու համար :

10- Վաղարիար ստանալու համար երկու միջոց կայ. Ա. Եղեղ-Լեւնները Գեղեղ օրինակի համար, երբ կ'ուզենք արևու ծագումը նկարագրել՝ նախ պիտի մեկ կամ աւելի անգամ հանդիսատես ըլլանք այս եղեղութեանը, որպէս զի գաղափար ունենանք: Ե՛հաւաստի ի՛նչ ճշգրիտ և սքանչելի կերպով Վաղղիացի հեղինակ մը կը նկարագրէ այս:

«Ար տեսնես որ հեռուէն կ'իմացնէ
 «իր գալուտոր՝ բոցոց ճաճանչներ առջե-
 «ւէն սիւեւրով, երթալով հրդեհը կ'ա-
 «ւելնայ, կարծես թէ բոլոր արեւելք
 «բոցի մէջ է: Այս պայծառութիւնը
 «տեսնելէդ ետքը երկար ատեն աչքդ
 «տնկած կ'ըստատես աստղին երեւնալուն.
 «ամեն վայրկեան կարծես թէ պիտի երե-
 «ւի վերջապէս մէյմաղ կ'երեւի, հրացեալ
 «գունդ մը գուրս կը նետուի և անմիջա-
 «պէս կը լեցնէ բոլոր տարածութիւնը.
 «խաւարին քօղը կը պատուի և կ'իյնայ.
 «մարդը վերստին կը տեսնէ իւր բնակա-
 «րանը գեղեցիկացած. կանանչեղենները
 «և մարգաթեփնը նոր զօրութիւն մը
 «զգեցած են գիշերը. նորածին լայր լու-

«սաւորելով զանոնք՝ արևուն առաջին ճա-
 «ռագայթները սակիի գոյն տալով անոնց,
 «զանոնք ծածկող ցօղին մէջ անդրա-
 «գարծել կուտան լայր և գոյները: Այր-
 «գեցիկ թռչունները պար կը կազմեն և
 «կ'ողջունեն միաբերան զ՛այրն կենաց.
 «այս վայրկենին մէկը չըլտեր: Իրենց
 «դայրայիկը տակաւին տկար ըլլալով՝ ա-
 «ւելի ծանր և անոյշ է քան թէ բոլոր օր-
 «ուան մէջ. քանզի անուշակ զարթուց-
 «ման մը թմբութիւնն ունի: Ի՞ողոր այս
 «առարկայներուն մրցումը մարդուս ըզ-
 «գայարանաց այնպիսի զուարթ՝ տպաւո-
 «րութիւն մը կ'ընէ, որ մինչեւ հոգին
 «կ'անցնի: Այս ատեն կէս ժամու չափ
 «զմայրում մը կայ, որուն ոչ ոք կրնայ գի-
 «մանալ: Այսչափ մեծ, գեղեցիկ, հեշ-
 «տալի տեսարանի մը վրայ ոչ ոք կրնայ
 «պաղ արիւնով նայիլ»:

Ե՛հաւաստի սքանչելի նկարագրու-
 թիւն մը, որուն հեղինակը շատ անգամ
 հանդիսատես եղած է արեւուն ծագմանը:

Նոյնպէս հետեւեալ օրինակը:
 «Չտեսանիցես զերեսս պատերազմողա-
 «ցին, զխորդ արմագին ՚ի խոնարհ

« կախին . յօնքն ահագին և դէմք խո-
 « ժուք . աչք արիւննախառն և սիրտ ՚ի
 « թնդօղ . ՚ի վեր վազեն և զկուրծս բազ-
 « խեն՝ ժողովեալք դումարեալք համո-
 « ըէն , զահի հարեալք ՚ի մի վայր ժող-
 « վեալք և ճակատեալք բաղում կար-
 « զօք , առաւել յօրինուածովք » :

Անտարակոյս Ռոկեբերան՝ այս բնական
 նկարագրութեան հեղինակը կամ շատ
 անգամ տեսած է պատերազմողներ և
 կամ պատերազմի նկարագրութիւնն շատ
 կարգացած :

11- . Գաղափար ստանալու Բ . միջոցն
 է ընթերցումն , բայց ընթերցումն ընտիր
 հեղինակաց և ոչ թէ խառն ՚ի խառն
 անպիտան պատմութեանց , վիպասանու-
 թեանց . ասոնք փոխանակ աղուն գաղա-
 փար տալու՝ միտքը կը խանգարեն , և փո-
 խանակ ճաշակը կը թերու՝ այնպիսի վնաս-
 աւհար ազդեցութիւն մը կ'ընեն անոր
 վրայ , որ ժամանակը և ընտիր հեղինակաց
 յաճախ ընթերցումն անգամ չեն կրնար
 բարբոսին ջնջել : Գաղղիական թատրեր-
 գութեան հրաշալիքը , Ռասինը , իր ման-
 կութեան մէջ շատ կը կարգար յուներէն

անպիտան ողբերգութիւն մը . այս գործ-
 քը իր ազդեցութիւնը Ռասինի ճաշակին
 վրայ ներդրածեց՝ մինչեւ անգամ սքանչե-
 լի Անտրոմագին մէջ :

12- . Մէկ բանի մասնաւոր միջոց-
 ներ ալ կան եղելու թիւնները ընդլայնե-
 լու՝ և են . նախընկաց և յարակից հանգամանք .
 իտալական մասանց , սահման , պարսպապարտ և գործի ,
 նմանք և հակառակի :

ՅՕԴՈՒԱԾԳ .

Եսիսընթաց ևս յարակից հանգամանք :

13- Նոր բան մը գրես , թէ՛ մեծ ըլլայ
 և թէ պարզ պատմութիւն մը կամ նկարա-
 գրութիւն մը , զգուշութեամբ երկրորդա-
 կան պարագայները յիշէ , որոնք վիսաւոր
 եղելու թեմէն առաջ կամ վերջը պատա-
 հած են և անոր հետ սերտ կապակցութիւն
 ունին : Միով բանիլ՝ այնպէս պատմէ որ
 երբ թէ եղելու թիւնը ներկայ ըլլար . զը-
 բուցէ թէ երբ , ինչ կերպով եղած է :
 Օրինակ առնեմք Մակաբայեցի եղբայրց

Մատիորոս Թագաւորին հետ ըրած պա-
տերազմը :

Սէկ քանի վատ և հայրենեաց մատ-
նիչ Հրեայներ կ'երթան Ատրուոյ Թա-
գաւորին իմաց կուսան՝ Թէ Հրեայները
կը պատրաստուին Հրեաստան եղող բոլոր
Ատրիները վռնտելու , ՚Նեթովրոս քաղաքը
ամրացուցին . արդ փութա ասոնց ա-
ռաջքը առնելու :

Ահա պատմութիւնը :

Ասիականաց . Վերեւ զայն լուաւ Թագաւ-
որն , բարկացաւ յոյժ , հրամայեաց կու-
չել զբարեկամս իւր և զիշխանս որ 'ի
վերայ զորացն էին . և յայլմէ Թագաւոր-
ութենէ և յայլոց կղզեաց եկին առ նա
զորք բազումք 'ի վարձու : Աւ էր Թիւ-
զորաց նորա հարիւր հազար ասպար 'ի
ձեռին տիգաւոր հետեւակ , և քանն
հազար հեծեալ սպառազէն , երեսուն և
երկու փիղք վառեալք երիվարիկք : Աւ
եկին անցին ընդ Ադում . ճակատեցան
պատեցին զ՚Նեթովր քաղաք , և մարտ
պատերազմի եղին շուրջ զնովաւ ա-
ւուրս բազումս : Կազմեցին շուրջ ըզ-
մանդ զխոնս և մենքենայոս : Աւ ելին 'ի

քաղաքէ անտի այրեցին զմենքենայոս , և
մարտ եղին ընդ նոսա քաջութեամբ :
Չուեաց , խաղաց , գնաց Յուդայ 'ի
միջնաբերդ ամրոցէ անտի , և եկն բա-
նակեցաւ 'ի ՚Նեթասկարիա , գէմ յանդի-
ման բանակի արքային : Կանխեաց ընդ
առաւօտն Թագաւորն , առ զբանակն ,
տարաւ բանակեցոց 'ի միջոյ անտի ըստ
ճանապարհին ՚Նեթասկարեայ , և զզօրսն
տիուեաց ճակատեցոց 'ի մարտ պատե-
րազմի : Փող հարին կազմեցին պատ-
րաստեցին զփիղոսն , ճաշակեցուցին յա-
րիւն խաղաղոյ և 'ի զմուռս և 'ի գինիս .
կարգեցան , բաշխեցին 'ի գունդս գուն-
դըս , և կարգեցին առ փիղ փիղ հազար
հազար այր սպառազէն , և պահատան
գլուխ գնդիցն հինգ հազար հեծեալ
վառեալ նժոյգ 'ի ձեռին՝ պաշտպան
գնդիցն . զի ուր և կացցեն գաղանքն՝
կացցեն և նոքա , և ուր և գնացցեն՝
գնացցեն և նոքա : Աւ վանդակակապ
մարտկոցս մենքենայիւք 'ի վերայ փղայն
կազմեցին , զփղապանն 'ի վերայ գլխայն
նստուցին , և զայլ այրուծին յաջ և յա-
հեակ Թեւս գնդին կազմեցին :

179

“ Իբրեւ անտի արեգակն ծայրս ար-
 “ ձակեր, առ հասարակ զրահաւոր սլառե-
 “ նադէն պղնձաորստ վահանացն նշոյլքն
 “ զերամբքն փայլատակէին , և ճառա-
 “ գայթք հատանէին իբրեւ ՚ի փայլատաւ
 “ կանց հրոյ : Իւ երկայներ ճակատն ,
 “ զեղայր որ զբարձամբք լերանցն , որ զձո-
 “ բովք և զխորովք և զգաշախւք . և խաւ
 “ զային յառաջ առ հասարակ կարգեալք
 “ և կազմեալք . միաբան շարժէին առ հա-
 “ տարակ ամենեքեան որ լսէին զձայն բար-
 “ բառոյ բազմութեանն . զաշին զինու ,
 “ զառաջին զերիվարացն թնդին , զուռ
 “ նաձայն վահանաւոր վառելոցն ” :

(Գլխաւոր իրողութիւն .) “ Եկն ե-
 “ հաս Յուդայ իւրով գնդաւն , կարգե-
 “ յաւ , կազմեցաւ , ճակատեցաւ , պատ-
 “ բաստեցաւ , յարձակեցաւ , ՚ի գիծի հա-
 “ բաւ գնդի թագաւորին : Յայնմ անդ
 “ ւոջ յանդիսան թագաւորին վեց հար-
 “ իւր հեծեալ սպառապէն դիթաւալ կա-
 “ ցուցանէր : Յայնմ փայրի դէտ ակն ՚ի
 “ վեր ամբառնայր Եղիազար աւարան տե-
 “ սանէր մի ՚ի գաղանաց անտի վառեալ
 “ զարդարեալ , ՚ի զէն արբունի վառեալ

“ և նշանս արձակեալ , համարեցաւ թէ
 “ արքայն իսկ ՚ի նմին իցէ : Յարձակեցաւ
 “ ՚ի վերայ գնդին , յաջ և յահեակ կոտո-
 “ ղեաց , չոգաւ մինչեւ եհաս ՚ի փիղ ան-
 “ գրը նշանաւոր , զէն վերացոյց և եմուտ
 “ ՚ի ներքոյ , եհար և անդէն կործանեաց .
 “ և էջ նստաւ փիղն ՚ի վերայ՝ և զնա ան-
 “ դէն ճմլեաց ” :

(Հետաւոր .) “ Երբ իբրեւ տեսին
 “ զզօրութիւն զօրաց թագաւորին , խոյս
 “ ետուն ՚ի նոցանէ . սակայն յոր կողմ և
 “ գային , ընդ առաջ վնէին նոցա գունդ-
 “ քն արբունի , մինչեւ եկին ՚ի կողմանս
 “ Երուսաղէմի . և եկն արքայն և բանա-
 “ կեցան ՚ի Հրեաստանի և ՚ի լեառն Ալ-
 “ ոֆն ” :

Այս պատմութիւնը կատարեալ է ա-
 մեն կերպով : Հոս պայծառ կը տեսնուի
 թագաւորին զօրութիւնը , ահաւոր պատ-
 բաստութիւնները , ուր ինչ ատեն պատե-
 բազմից , վերջապէս Սակաբեանց բաշու-
 թիւնը և Եղիազարու նահատակութեան
 հանդամանքները և Խորայի յարստու-
 թեան պատճառը :

14. Ինչպէս ըսինք՝ նախնիքաց և

հետեւորդ հանգամանքները անսպառ աղ-
բիւր են ընդլայնման . բայց պէտք է ըզ-
գուշութեամբ գործածենք այս , և եղե-
լութիւնը չի խեղդենք անօգուտ և խիստ
աննշան պարագայներով : Օգուշանարւ-
է մանաւանդ նախընթացները շատ հե-
ռուէն առնելէն :

Որասինի Վարսաւերք կատակերգութեան
մէջ գատախաղը այսպէս կ'ընէ իր նիւթին
առաջարկութիւնը .

«Վեռ աշխարհ չստեղծուած» . և այլն .
գատաւորն ալ կը գոչէ . «Պ . Փաստաբան
անցնինք ջրհեղեղին » :

15 . Շատ անգամ հանգամանքնե-
րը անոր համար յառաջ կը բերուին , որ
եղերութիւնը ծանրացնեն կամ թեթեւ-
ցնեն , օրինակի համար . գողութիւնը
յանցանք է , բայց երբ մէկը սովամահ ըլ-
լալու վտանգի մէջ հաց գողնայ , արդա-
րանարու իրաւունք ունի : Հոս հանգա-
մանքը թեթեւցուց եղերութիւնը :

Վարձեալ , ուրիշին զարնելը յանցանք
է , բայց եկեղեցւոյ մէջ ատենի մէջ զար-
նելը աւելի մեծ յանցանք է : Հոս ալ պա-
րագան ծանրացուցիչ եղաւ :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Ծ Դ .

Թուումն մասանց , Սահման , Նկարա-
գրութիւն :

16 . Թուումն մասանցն է ամբողջի մը
բոլոր մասերը թուելով՝ զայն յայտնել :

Փոխանակ ըսելու՝ Բոլոր չաղաքայիք սրէ
անցոյցին , կ'ըսուի . այր և կէն , ծեր և սրայ ,
Բողոն ալ սրէ անցոյցին :

Սասիլեօն փոխանակ ըսելու որ
խոսակերը Բան մը զիրնար վայելէ , խիստ գե-
ղեցիկ թուումն մասանց ընելով կը բա-
ցասրէ այս խօսքը . « Փառասերը բան մը
« չվայելեր . ոչ իր փառքը , քանզի մուծ
« կ'երեւայ իրեն . ոչ իր աստիճանը , զի
« աւելի վեր ելնել կ'ուզէ . ոչ իր յաջո-
« զութիւնը , քանզի իր առատութիւնը
« չբաւորութիւն կը թուի իրեն . ոչ իրեն
« եղած պատիւները , որովհետեւ ասոնք
« թունաւորուած կը համարի անոնցմով որ
« ինքն ալ պարտաւոր է ուրիշներուն ընել .
« ոչ իրեն եղած շնորհքները , զի դառն կ'ե-

« րեւան իրեն , երբ հարկ ըլլայ իր ասոյ .
 « եաններն ալ մասնակից ընել անոնց .
 « ոչ իր հանգստութիւնը , բանդի թշուառ
 « կ'ըլլայ որչափ որ հարկ ըլլայ հանդարտ
 « մնալ » :

Աւրիշ օրինակ .

« Ուստի նաւն 'ի բախմանէ վայրենի
 « ալեացն խորտակեցաւ . թեւոցն ձեռ-
 « նորկութիւն քայքայեցաւ , կայմն ամ-
 « բարձման 'ի կայից իւրոց իլեցաւ , առա-
 « դաստին թռչարան յանկարկատելի ծուէ-
 « նքս պատառեցաւ , շինուածոյն շուք ան-
 « դարդեցաւ , առասանք ձգողականացն
 « խզեցաւ . տեսարան գլխոյն գիտակի խո-
 « նարհեցաւ , ապաւանդակին պարան կրտ-
 « րեցաւ , ապաւինութիւն խարսխին լու-
 « ծաւ , լուծք ստուարք ամօրիցն կտորդու-
 « թեան բաժանեցան , սամիք ուղղչացն հե-
 « տոց դարարեցան , լատ հիմանն հաստա-
 « րանի ընկղմեցաւ , ղեկացն կառուցմունք
 « անդրէն սուզան » : Վերջապէս նաւին
 « ուրիշ շատ մասերը թուելէն ետքը կ'ըսէ .
 « Նաւուղիդն հանդէպ նաւին դեգե-
 « րեալ սղբայ , ձեռն 'ի ծնօտի եգեալար-
 « տասուաց գետս իջուցանէ » :

17. — Սակման է առարկայի մը ստու-
 բողեղները կամ էական հանգամանքները
 թուել : Նշաւասիկ երեք խիստ նշանա-
 ւոր օրինակներ :

« Ինչ է կրօնքը , գերազանց փիլիսո-
 « փայութիւն մը , որ բնութեան կարգը և
 « միութիւնը կը ցուցնէ , և մարդկային
 « սրտին գաղտնիքը կը բացատրէ . մարդս 'ի
 « բարին յորդորելու ամենէն հզոր շարժիչը ,
 « որովհետեւ հաւատքը զայն միշտ Վը-
 « տուծոյ ներկայութեան առջեւ կը դը-
 « նէ , և կամաց ու մտաց վրայ հաւասար
 « րապէս կ'իշխէ . խղճի փոխանորդ մը , որ
 « կը պատուիրէ , կը զօրացնէ և կը կատար-
 « րելադարձէ ամեն առաքինութիւննե-
 « ըր . մարդկային նոր կայերուն վրայ բա-
 « րերարութեան նոր յարաբերութիւն-
 « ներ կը հաստատէ . կը ցուցնէ մեզ որ
 « աղքատք մեր պարտատէրներն ու մեր
 « դատաւորներն են , մեր թշնամիք մեր եղ-
 « բայրներն են , գերագոյն Վակը մեր հոյ-
 « ըրն է : Արտի կրօնքը , գօրծնական առա-
 « քինութիւնը , բարոյական օրինակաց ա-
 « մենէն գեղեցիկը , որուն իւրաքանչիւր
 « վարդապետութիւնը երկինքէն իջեալ

“բարերարութիւն մ’ է” :

(Գարսիմալ Սօրի :

Ահաւասիկ արծաթասէր մարդուն նկարագիրը :

“Չիք և չէք ինչ անիմաստազոյն
“քան զընչիցն ծառայ . թուի թէ իշխես
“ցէ , և իշխան ՚ի գլուխ ունի . թուի թէ
“տէր իցէ , և ծառայութիւն հարկանէ .
“կապանս վարակէ զանձամբ , և ուրախ
“է . գրգէ զգազանն , և բերկրի . ՚ի գերու
“թեան վարեալ , ցնծայ և խայտայ : Շուն
“կատաղի տեսանէ ՚ի վերայ դիմեալ ոգ
“ւոցն , և յանհոգ է . զոր պարտ էր խա
“ռանել և սովամահ առնել , առատա
“ցեալ յանինայ շանի առ կուրծան կու
“տէ , զի եւս քան զեւս ՚ի վերայ խա
“ղացէ և ահագինս լինիցի” : (Ռիկեթեան :

“Այս աշխարհիս վրայ միայն ճշմար
“տութիւնը արժանի է մարդոյն հետազո
“տութեանն ու սիրոյն : Այս ինքն է միայն
“մեր մտաց լոյսը , մեր սրտին ուղեցոյցը ,
“մեր համայից աղբիւրը , մեր յուսոյ հիմը ,
“մեր արհաւիրաց մխիթարութիւնը , մեր
“թշուառութեանց ամբիջը , բոլոր մեր
“վշտայ սպեղանին : Այս ինքն է միայն աղ-

“բիւր հանդարտ խղճի , սոսկումն խռո
“վեալին , մարութեան գազանի տանջանքը ,
“առաքինութեան ներքին վարձատրու
“թիւնը : Այս միայն կ’անմահացնէ զինքը
“սիրողները , կը փառաւորէ իրեն համար
“չարչարողներուն շղթայները , ժողովրդոց
“մեծարանքը կը գրաւէ իր մարտիրոսնէ ,
“բուն և պաշտպաններուն աճիւնին վրայ ,
“և պատկառելի կ’ընէ չքաւորութիւնն և
“աղքատութիւնը այն մարդոց որոնք ամեն
“բան ձգեր են անոր ետեւէն երթալու
“համար . վերջապէս նա միայն կը ներշնչէ
“վեհ խորհուրդներ , կը յորինէ գիւցազն
“ողիներ , այնպիսի ոգիներ որոց արժանի
“չէ աշխարհս . իմաստուն ըսուելու արժա
“նաւոր մարդիկ : Աւրեմն մեր բոլոր ջան
“քը պէտք է ՚ի գործ գնենք զայն ճանչե
“լու , մեր բոլոր տաղանդը զայն յայտնե
“լու , մեր ամեն նախանձտինդրութիւնը
“զայն պաշտպանելու . ուրեմն պէտք է մար
“դոց վրայ ճշմարտութենէ զատ ուրիշ
“բան չփնտուենք , միայն անով հաճելի ըլ
“լալ ուղենք անոնց . ճշմարտութենէ զատ
“ուրիշ բան չյարգենք անոնց վրայ , շու
“ղենք որ անոնք բաց ՚ի ճշմարտութենէ

«ուրիշ բանով հաճելի լլլալ ուզեն մեզի :
 «Վիով բանիւ կարծես թէ բաւական է որ
 «յայտնուի որ զինքը սիրենք , և սիրենք՝
 «որպէս զի սորվեցնէ մեզի ինքզինքնիս
 «ճանչնալ » : (Մատիլեմն :

18. Մարտիրոսիւնն ալ տեսակ մը
 թուումն մասանց է առարկային ստու-
 բողեւեաց : Իայց Սահմանէն կը տարբերի ,
 զի սահմանը իրին բնութիւնը , էութիւ-
 նը կը յայտնէ , մինչդեռ նկարագրութիւ-
 նը արտաքին երեւոյթները կը թուէ և
 կը նկարագրէ , ինչպէս . «Վիյուհւոյն քա-
 բայրը բքի մը զառ ՚ի վայրին վրայ էր , ուս-
 կից կը տեսնուէր՝ ծովը երբեմն հայեւոյ
 մը պէս փայլուն և շիփշտակ , և երբեմն
 անտաստ կատաղութեամբ ժայռերուն
 հետ զարնուելով կը փչէր մոմնալով և
 լեռներու պէս ալիքներ հանելով : Միւս
 կողմէն ալ գետ մը կ'երեւար , որուն մէջ
 ձեւապաճ կղզիներուն եղերքը ծաղկա-
 զարդ թմբիներ կային ու բարձր կալը-
 մախներ , որոց հպարտ դագաթները մինչ
 չեւ ամպերը կը հասնէին : Այս կղզիները
 ձեւապիտղ առուակները կարծես թէ դաշ-
 տին մէջ կը խաղային . սմանք մաքուր ջը

րերնին սրնթայ թաւալելով , ուրիշները
 հանդարտ և քնանալով մը . այլք երկայն
 երկայն պոսոյաններ ընելէն ետքը՝ նորէն
 ետ կը դառնային , ու կարծես թէ այս
 ամենազուարճ ափուկքը չկարենալով թու-
 դուլ , իրենց աղբերակունքը կ'ուզէին վե-
 բասին գիմել » : Տեղեմաք , Նուժա , Պօլ
 և Վիրգինե և Յովսէփ Վեղեցիի կոչուած
 հրաշալի մատենաները , որոնց հայերէնք
 ունինք բարեբաղլաբար , գերազանց օրի-
 նակներ են նկարագրութեան :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Մ Ե .

Պատմաւոր և Գործք կամ Արգասիք :

19. Այլք եղելութեան մը վրայ գրես ,
 նայէ որ անոր պատճառները և գործերը
 աղէկ ընդլայնես : Հետեւեալ գրուածին
 մէջ Մատիլեմն սքանչելի կերպով կը նկար-
 ագրէ փառասիրութեան ըրած աղբեցու-
 թիւնը փառասէր մարդուն և անոր սքանչ-
 վրայ :

« Փառասիրութենէ յառաջ կուգայ
 կատաղի նախանձը . և այս կիրքը թէ ցած

և թէ վատ է, բայց գրե թէ մեծամեծաց սովորական մոլութիւնն ու թշուառութիւնն է : Ուրիշին համբաւոյն վրայ նախանձերով՝ իրենց չեղած փառք մը արաս կը համարին, որ զիրենք կ'անպատուէ և կը նսեմացնէ : Իրենց մերձաւորաց եղած շնորհաց վրայ նախանձերով՝ կը կարծեն որ անոնք իրենց ձեռքէն կը յափշտակեն : Ուրիշին գտած ընդունելութեանը նախանձերով, իրենց ատելութեան և անարգանաց առարկայն կ'ընեն այն մարդը, թէ և անիկա իր տիրուջը վտահառութեամբը և սիրովը վաստկած ըլլայ այն պատիւը : Նախանձերով մինչեւ անգամ տէրութեան փառաւոր յաջողութեանցը վրայ, հասարակաց ցնծութիւնը շատ անգամ իրենց գաղանի և ընտանեկան վիշտ մը կ'ըլլայ : Իրենց փոյցեան ներուն ըրած յաղթութիւնները աւելի գառն են անոնց՝ քան թէ պարտութիւնը թշնամեաց : Համանայ տանը նման, անոնց տունը սգոյ և արտմութեան տուն է . երբ Ս'ուրդբէ կը յաղթանակէ, և մայրաքաղաքին մէջ կ'ընդունի ժողովրդեան ծափահարութիւնները : Ուրիշին փառ

ուաց անդգայ ըլլալ բաւական չը համարելով՝ կը ջնան նուաստացնել զանոնք բերող միջոցները՝ չարասիրտ խորհրդածութիւններով և քննադատութեամբ, որպէս զի գոնէ ասով մտիթարուին : Վերջապէս այս անիրաւ կիրքը ամէն բան կը գառնացնէ . և այսպէս կրնանք բռնել որ մարդս թշուառ կ'ըլլայ կամ իրեն ձախողութեամբ, կամ ուրիշին յաջողութեամբը : (Ստիյէն . Ռիշարթէ :)

Յ Օ Դ Ո Ւ Ո Վ Զ .

Բաղդատու. թիւն, Նմանութիւն եւ Հակա-
ուակութիւն :

20.— Ս'յս երեք ձեւերուն պաշտօնն է գաղափարաց կամ եղելութեանց մէջ նըմանութիւն կամ աննմանութիւն դնել :

21.— Բաղդատու. թիւնն է երկու իրերու կամ եզրերու վրայ խորհրդածել, և եզրակացութիւն մը հանել մէկուն՝ կամ միւսին 'նպատտ :

Ստիկա աւելի բանաստեղծութեան մէջ կը գործածուի : Երեք առթի մէջ

բաղդատու թիւն կ'ըլլայ . Ա . հաւասարէ
առ հաւասար . Բ . փոքրէ առ մեծ . Գ .
մեծէ առ փոքր :

Ա . Հաւասարէ առ հաւասար .

Սակ որդառոյն ի դոմենեայ :

« Ի նկաւ տղան ու իր արեանը մէջ
Թաւ պեցաւ . աչւքններուն վրայ մահուան
ստուերները պատեցին . կէս մը կը բա-
ցուէին , բայց հազիւ թէ լայ կը գտնեն ,
չկարենարով անոր դիմանալ նորէն կը դու-
ցուին , ինչպէս դաշտին մէջ կեցած ա-
զուոր շուշան մը թէ որ օայրասուր խո-
փով արմատեն զարնուի կարուի՝ կը տկա-
րանայ կ'իյնայ , և թէպէտ կորսնցուցած
չէ այն ձիւնափայլ սպիտակութիւնը ,
այն ակնախտիդ պայծառութիւնը , բայց
ակ երկրէն սնունդ չառներ , և կեանքը
կը մարի . այսպէս նաեւ ի դոմենեայ որ
դին ծագիլափթիթ հասակին մէջ անթա-
բար հնձուեցաւ իր հօրմէն՝ ինչպէս ծա-
ղիկ նորաբոյս » (Տէլմայ :

Այս տեսակ բաղդատու թիւնը նմա-
նութեան հետ նոյնն է :

Բ . Սեծէն առ փոքր . « Եթէ առ Ար-
տուած իւր սուտ գտաւ , առ թ որ 'ի
մարդկանէ դա արբար գտանիցի » : (Կ'ըլլէ :

Գ . Փոքրէն առ մեծը . (տխուր պա-
ասհարի մը վրայ խօսելով ,) Սենք որ լը-
սելով այսչափ ցաւեցանք , հասպա մըչափ
դուք՝ որ տկանատես եղաք :

22 . Եմնո-Թիւնը նոյն ինքն բաղ-
դատու թիւնն է , սա տարբերութեամբ
որ ինչպէս իր անունէն կ'իմացուի , այս
ձեւը հակառակ իրերու համար չը գոր-
ծածուիր :

23 . Հախարո-Թիւնը կամ եակառակ
կ'ըսուին այն ձեւերը , երբ առարկայի մը
վրայ խօսելով՝ նախ կ'ըսենք անոր հակառա-
կը , այսինքն՝ ինչ որ չէ , և այսպէս անոնց
իրօք ինչ ըլլալը ազէ կ'ը հասկըցունենք :

24 . Իարձեալ Հախարո-Թիւն կ'ըս-
ուի երբ փոխանակ իրի մը խալութիւնը
չըրուցելով՝ կը դուրցենք թէ ինչպէս
պէտք էր ըլլալ . և կամ խօսքերն աւելի
ազդու ընելու համար՝ ինչ բանի վրայ որ
կ'ուզենք համոզել մէկը , անոր հակառակին
յոռութիւնը կը յայտնենք և վար կը
զարնենք , ասով մեր ուղածը սիրելի կ'ը-

նենք . օրինակի համար , առաքինութեան սիրելի ըլլալը ցուցնելու համար՝ նախ մտլուութեան ազեղութիւնը կը նկարագրենք :

Օրինակք

« Որ ինքն իւր չար է , այլում բարի ոչ կարէ լինել . և որ ինքն ընդ խաւար քնայ , այլում ոչ առաջնորդէ ճշմարտութեան ըլստով : Որպէս զի չիք յանիրաւութենէ արդարութիւն , այսպէս ՚ի ստուութենէ ճշմարտութիւն » : (Եղեղէ :

« Չեկաց դահիճ՝ առ ընթեր՝ զկողք բերել առ ՚ի զոհս մատուցանելոյ ՚ի հարկէ . այլ հասեալ կայ ՚ի վերայ սաստիկ ցանկութիւն ընչից և ազահուութիւն , և փորէ զաչս : Ոչ որ ՚ի զօրահանաց արկ ըզմեզ ՚ի խարոյկ և կացաց ՚ի վերայ կասկաբայից . այլ մարմնոյ բոցն բորբոքեալ առաւել քան զայս այրէ զօգիս » : (Ոսկեբեր :

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ .

Ընդլայնումն փաստիւք

25 — . Իրերը յայտնելէն ետքը անոնց սուտ կամ իրաւ ըլլալն ալ պէտք է որ ապացուցանենք : Ապացուցանելը փաստով կ'ըլլայ , և փաստը դատողութեամբ կամ իմաստասիրութեամբ կ'ըլլայ : Ուստի այս միջոցով ընդլայնումն ալ՝ եղելութեամբ ընդլայնման մէկ մասն է . տեսնենք թէ ինչ է դատումն կամ իմաստասիրութիւնը :

26 — . Իմաստասիրութիւն կամ դատումն կ'ըսուի մտաց այն կարողութիւնը , որով մէկ կամ աւելի դատումներէ ուրիշ դատում մը կը հանենք : Այս վերջինին կ'ըսուի եղակացութիւն :

Դատողութիւնը կամ յայտնի իրի մը վրայ կ'ըլլայ և կամ հասանական :

Սարգս երկու միջոցով կը դատէ , ճահոթութեամբ կամ ընծայութեամբ (Induction) , և նոտաղութեամբ կամ հեպետութեամբ (Déduction) .

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Մ Ա .

Մակաճուրիւն կամ Ընծայութիւն :

27— . Մակաճութիւն կ'ըսուի այն դա-
տուի որ մասնաւոր առարկաներուն յատ-
կուծիւնը ընդհանուրին կը սեփականէ ,
անհասկերչէն կ'անցնի փեսային և անկէ ալ
սեռին : Ասիկա մասնաւորէն ընդհանուր եղ-
բակացուծիւն հանող դատումն է : Արբ
լսեմ . Իոյսը կը ծնանի , կ'աճի և կը մեռնի .
կենդանին կը ծնանի , կ'աճի և կը մեռնի : Ուրեմն
ընդհանուր օրէնք մ'է , որ ծնունդը և աճումն ու
կեցողը մեռնի :

28— . Իարձեալ մակաճութիւն կ'ըսուի
այն թուումն մասանցը , զոր մասնաւոր ա-
ռարկաներու վրայ ընելով՝ ոչ թէ ընդհա-
նուր , այլ մասնաւոր դատողութիւն մը կը
հանենք քիչ շատ հասանալան , ինչպէս .

Հերձէսը , աստղիկը , երկիրը , լուսի-
նը , արէսը , արամազդը և այլն , իրենց լոյսը
արեգակէն կ'առնեն . ուրեմն բոլոր մոլը-
րակները իրենց լոյսը անկէ կ'առնեն :

Ասոր կ'ըսուի Արիստոտելեան յեռնարկ ,
որ նոր ճշմարտութիւն մը չկրնար երեւան հա-
նել , այլ արդէն գիտցուածը վերջի եզրին

վրայ կը հաստատէ , ան ալ հաւանականու-
թեամբ :

Իուն մակաճութիւնը Գրանսուա Պա-
գոն անգղիացիին գիւտն է , և անոր շը-
նորհիւրը եղած էն ուսումնական անհա-
մար գիւտեր :

29— . Նմանութիւն կ'ըսուի ծանօթէն՝
անծանօթ ելնել : Այլ ալ տեսակ մը անկա-
տար մակաճութիւն է . ասով ալ թէեւ
շատ գիւտեր կրնան ըլլալ , բայց իր հիմը
մակաճութեան պէս հաստատ չէ , զոր օ-
րինակ . երբ երկու մարդ տեսնենք մի և
նոյն հագուստով , քալուածքով , վարքով ,
գէմքով ալ քիչ մը նման , նմանութեամբ
գատելով՝ կ'ըսենք որ երկուքն ալ մի և
նոյն բնութիւնը և խառնուածք ունին .
բայց ասիկա ոչ թէ ստուգութիւն մը՝
այլ հաւանականութիւն մ'է :

30— . Օրինակ՝ կ'ըսուի երբ նմանու-
թեամբ դատելով հաւասարութիւն , կամ
առաւելութիւն կամ հակադրութիւն կը
հաստատենք՝ իրի մը վրայ :

1 . Հասարակութեան օրինակ . Մարիոս
Հոովմը առնելով՝ Արդղայի կուսակիցնե-
րը սրէ անցուց . ուրեմն Արդղայ ալ երբ

նորէն Հոովմն առնէ, նոյնը պիտի ընէ Սա-
րիսոսին կաւսակցաց :

2. Հակադրութեան օրինակ . Քրիստոնէից
խոովասիրութիւնը և անգթութիւնը յան-
դիմանելու համար, հեթանոսաց հակա-
ռակասիրութիւնն ու անգթութիւնը յա-
ռաջ կը բերենք :

3. Աստուծոյ օրինակ : Պահուէ ժո-
ղովուրդ մը կառավարելու դժուարու-
թիւնը ցուցնելու համար օրինակ կ'ու-
տայ ամեհի ձի մը, որ սանձը կը կտորէ
կը փախչի՝ եթէ քիչ մը ուշադրութիւնն իս-
ուրիշ տեղ դարձնենք և թոյլ բռնենք :

Այս Օրինակք

Նմանութեան . — “Չտեսանէս և ըզ-
մարմնոյ իսկ զաչս . յորժամ հանապազ-
ընդ ծուխ գայցեն՝ արտօսք բերեն . և
յորժամ՝ ի խաղաղ օդս և ի մարգս և յաղ-
բերս և ի դրախտս զգօսնուցուն, առ ողջա-
դոյնք և քաջատեպ : Նոյնպէս և մտացն
ակն՝ եթէ յեղտիւրս հողեւոր բանիցն
ճարակիցի, սուրբ յստակ և քաջատես լի-
նի . իսկ եթէ ընդ ծուխ ինչ աշխարհի ի

րացս գայցէ՝ բժաբեր արտօսարլից լինի ” :
(Սկիբերան :)

Օրինակի . — “Որպէս զոչխար ՚ի սպանդ-
վարեցաւ, և իբրեւ զորոջ առաջի կտրչի
իւրոյ անմուռնչ, այնպէս ոչ բանայ զբե-
րան իւր ” : (Վարժոյ :)

31 —. Անյնական հնարք (Argument person-
nel) կ'ըսուի այն ձեռնարկութիւնը, որով
կը ցուցնենք թէ մարդ մը իր ըսածին հա-
կառակը կ'ընէ, զոր օրինակ .

“Խոստանամ և ոչ կատարեմ, ասեմ
և ոչ առնեմ, ամպեմ և ոչ անձրեւեմ ”,
և այլն :

ՅՕԴՈՒՄԾԲ.

Հետեւութիւն կամ Նուագութիւն

32 —. Հեպտո-նոսիանը մակաձութեան
հակառակն է . անիկա մասնաւորէն ընդ-
հանուր կ'եղնէ, իսկ այս՝ ընդհանուրէն
մասնաւորը կ'իջնէ : Հեպտո-նոսիանք կը դա-
տեմ, երբ ըսեմ .

Այն որ Աստուծմէ կը վախնայ, պէտք
չէ որ ուրիշէ վախնայ .

Արդ ես Աստուծմէ կը վախնամ,

Ուրեմն ուրիշէ մը չեմ վախնար :
— Գարձեալ . Պարտինք մեր բարե-
րարները սիրել :

Արդ որովհետեւ Աստուած մեր բա-
րերարն է .

Ուրեմն պարտինք զանի սիրել :

33— Բնդհանուրէն 'ի մասնաւոր իջ
նող հետեւութեան՝ տրամաբանութեան
մէջ կ'ըսուի Հասարակական-Ռիւսն :

34— Ուրեմն Հաւաքաբանութիւնն
է՛ երեք առաջարկութեանէ բաղկացած նա-
խադասութիւնը, որոնց վերջինը առջի եր-
կուքին եղբակացութիւնն է : Առջի երկու
եղբերը կը կոչուին՝ Նախընթաց, և վերջինը
Եղբակացութիւնն :

35— 1) Երի օրինակներէն կը տեսնուի,
որ՝ Եղբակացութիւնը առջի նախընթացնե-
րուն մէջ բովանդակուած է, որ նախա-
գտութեան դադարաբաց կեդրոնն է :
Այդ կը հետեւի որ եղբակացութիւնը
ճիշդ ըլլալու համար նախ պէտք է ուշա-
դրութիւն ընել անոր Նախընթացներուն ճշը
դութեանը : Օրինակի համար .

Սարդ սպաննելը ոճիր է .

Արդ որովհետեւ մարդասպանը մարդ է .

Ուրեմն մարդասպան սպաննելը ոճիր է :

Հոս եղբակացութիւնը սխալ է .
քանզի սպաննելը եղբակացութեան մէջ
ուրիշ նշանակութիւն ունի, իսկ նախըն-
թացներուն մէջ ուրիշ . այժմ մարդ սպան-
նելը ոճիր է, բայց երբ մէկը տեսնէ որ
դիմացինը զինքը պիտի սպաննէ, բնական
օրէնքը կը պահանջէ ինքզինք պաշտպա-
նել, և 'ի պահանջել հարկին՝ սպաննել
դիմացինը, որ զինքը պիտի սպաննէր :

36— Հաւաքաբանութիւնը կրնայ
նաեւ հիմնուիլ երկու հակառակ իրաց
կամ պայմանաց վրայ, ինչպէս .

Այժմ սա մարդուն վստահիս՝ քեզ կը
խաբէ .

Արդ՝ չե՞ս ուզեր խաբուիլ .

Ուրեմն անոր մի վստահիր :

Այլ կամ . կամ երկիրը արեւուն բոլորտի-
քը կը դառնայ, և կամ արեւը երկրին :

Արդ՝ խելքի դէմ բան է հաւատալ՝
որ արեւը իր մէկ միլիոն չորս հարիւր հա-
զար անգամ երկրէս ունեցած մեծու-
թեամբը անոր բոլորտիքը դառնայ .

Ուրեմն՝ երկիրը արեւուն բոլորտիքը կը
դառնայ :

Բայտ այսմ, ինչպէս երկրաչափը իր կարկինովը՝ եթէ գրագէտն ալ տրամաբանական ձեռնարկութեամբ դատում ընէ, չոր ու ցամաք կ'ըլլայ սձը. ուստի ճարտասանական ձեւի դարձնելով սա հետեւեալ օրինակը՝

Այն որ Աստուծով կը վախնայ, պէտք չէ ուրիշէն վախնայ.

Արդ ես Աստուծով կը վախնամ.

Ուրեմն անկէ զատ ուրիշէ մը չեմ վախնար, — կ'ըսենք.

Այն որ ալեաց կատաղութեան սանձ կը դնէ, կրնայ նաեւ չարերուն դաւաճանութիւնները խորտակել. արդ իւր սուրբ կամայք հպատակելով, ես միայն անկէ կը վախնամ, սիրեցեալդ իմ Աստուծոյ, և ուրիշէ վախ չունիմ:

(Ուստի ՚ի Գորոհէա. օղէեր:)

Եղիշէն փոխանակ ըսելու,

Սեռանի այն որ կենսաւոր է,

Իսկ կրակն չէ կենսաւոր,

Ապա և չմեռանի.

այսպէս կ'ըսէ ճարտասանութեամբ.

«Սեռանի այն որ շնչէն և շարժի և գնայ և ուտէ և ըմպէ.

Երբ տեսեր դու գիրակ գնայուն կամ խօսուն կամ գիտուն.

Արդ զոր կենդանի քո չէ տեսալ, մեռեալ խոստովանիս:»

37.— Համաբարդո-իւն կ'ըսուի շատ մը առաջարկութիւններէ բաղկացած հաւաքաբանութիւնը՝ որոնց փորձը և բացատրութիւնը իրենց հետն է.

Այս ձեւ դատումը գրական ընդլայնման առատ աղբիւր մ'է, ինչպէս.

Պէտք է սիրել այն որ զմեզ կատարեալ կ'ընէ.

Արդ դպրութիւնն զմեզ կատարեալ կ'ընէ.

Ուրեմն պարտինք սիրել դպրութիւնը՝ Ասիկա պարզ հաւաքաբանութիւն մ'է, որ վերածելով համաբարդութեան՝ կ'ըլլայ. Պէտք է սիրել այն որ զմեզ կատարեալ կ'ընէ, ասիկայ մեր սրտին մէջ քանդակուած ճշմարտութիւն մ'է, և անձնական սէրը՝ ուղիղ դատողութիւնը անուրանալի փորձեր կուտան ասոր: Արդ Գորոհ-իւնն ալ զմեզ կատարեալ կ'ընէ. ո՞վ կրնայ ասոր վրայ երկբայիլ. անոնք կը ճոխացնեն միտքը, կ'ամոքեն բարքը և մարդուն քա-

զարգացարու թեան և զգաստու թեան կերպարանք մը կուտան . Ուրեմն պէտք է սիրել Կրօն-Սիրտը :

Բայց այս ցամաք ձեւը ճարտասանականի վերածելով աւելի ասորթելի կ'ըլլայ , ինչպէս .

Կրնայ մարդ չսիրել դպրութիւնքը . անձնք են որ մտքը կը զարգացնեն , բարքը կը կրթեն , և մարդկութիւնը կը կատարելագործեն . անձնական սէրը և ողջամիտ դատողութիւնքը բաւական են մեզի սիրելի ընելու դպրութիւնքը , և անոնց մշակութեան հոգ տանել յորդորելու :

Համաբարդոն-Սիրտն կ'ըսուի նաեւ այն շատ մը հաւաքաբանութեանց մտութիւնք , որոնք շղթայակապ ըլլալով առաջին անդամին ստորագելին երկորդ անդամին մէջ կ'ընդլայնուի , և այսպէս մինչեւ եղբակացութիւնք , ինչպէս .

Փառասէրը անյագ է .

Այն որ անյագ է իր բաղձանաց մէջ երբէք չյագենար .

Այն որ երբէք չյագենար , թշուառ է .

Ուրեմն փառասէրը թշուառ է :

Ետը մէջ երկու հաւաքաբանութիւնք

կան իրարու հետ միացած :

1— Այն որ անյագ է իր բաղձանաց մէջ երբէք չյագենար .

Արդ փառասէրը անյագ է .

Ուրեմն փառասէրը չյագենար :

2— Այն որ բնաւ չյագենար , թշուառ է .

Արդ փառասէրը բնաւ չյագենար .

Ուրեմն փառասէրը թշուառ է :

Ուշադրութիւն ընելու է որ առաջարկութիւնները իրարու աղէկ միացած ըլլան , ապա թէ ոչ զատ զստ առաջարկութիւններ եղած կ'ըլլան , հետեւութիւնն ալ սխալ , ինչպէս կ'ըսէր Վաղ զիացի մը .

Եւրոպայ աշխարհիս ամենէն գեղեցիկ մասն է .

Վաղղիա Եւրոպիոյ ամենէն գեղեցիկ թագաւորութիւնն է .

Փարիզ Վաղղիոյ ամենէն գեղեցիկ քաղաքն է .

Իմ փողոցս Փարիզի ամենէն գեղեցիկ փողոցն է .

Իմ տունս փողոցին ամենէն գեղեցիկ տունն է .

Իմ սենեակս տունիս ամենէն գեղեցիկն է .

Ուրեմն իմ սենեակս աշխարհիս ամենէն գեղեցիկն է : Այս համաբարդութեան հեղինակը կրնար զուցեւ նաեւ .

Ես իմ սենեկիս ամենէն գեղեցիկ մարդն եմ . ուրեմն ես աշխարհիս ամենէն գեղեցիկն եմ :

Ինչպէս կը տեսնուի , բոլորն ալ իրաւրու կապակցութիւն չունեցող զատ զատ առաջարկութիւններ են .

38— . Յարապոյց կ'ըսուի այն ձեռնարկը որուն մէկ առաջարկութիւնը կամ անդամը զօրութեամբ կ'իմացուի , ինչպէս .

Դուն անոր ինչ ըլլալը գիտես .

Ուրեմն պէտք չէ որ հարցնես .

Հոս առաջին անդամը որ է . Եթէ Դու ինչ Բան ինչ գիտէ , պէտք չէ հարցնէ , զօրութեամբ դրուած է :

39 . Երկապրաբանութիւնը ձեռնարկութիւն մը է , որ երկու հակառակ առարկութիւններէ մի և նոյն եզրակացութիւնը կը հանէ . ինչպէս այս օրինակը .

Կամ յանցաւոր են քրիստոնեայնեւրը , և կամ արդար .

Եթէ յանցաւոր են , ինչու չես հարցաքններ . և եթէ արդար են , ինչու կը դատասպարտես :

40— . Երկապրաբանութիւնը զօրաւոր ըլլալու համար պէտք է որ միջին կէտ չունենայ , այլ եզրերը իրօք հակառակ ըլլան , ապա թէ ոչ արժէք չունենար , ինչպէս .

Ինձի առաջարկած ծառայը կամ ծեր է , կամ երիտասարդ . եթէ ծեր է՝ գործելու կարողութիւն չկրնար ունենալ . իսկ եթէ երիտասարդ՝ փորձառութիւն չունի . ուրեմն այս ծառայն իմ գործիս չգար :

Հոս երիտասարդութեան և ծերութեան մէջ միջին կէտ մը կայ , այն է կատարելութեան հասակը . և կրնայ ըլլալ որ առաջարկած մարդը այս հասակին մէջ ըլլայ :

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ .]

Թնդչայնումն ի կրից

41— . Կրից աղբիւրն է սիրտը . անկէ կը ծագին ամեն տեսակ բերկրական կամ արտոմախառն զգացումներ . ուստի ասի

կա ընդարձակ միջոց մ'է ընդլայնման . կիրքերն են ուրախութիւն , սրտմու- թիւն , զարմացումն , ցաւ , և այլն :

42— . Երբ ուզենք ուրիշին կիրքը շարժել , պէտք է որ մենք ալ նոյն կիրքով զգածեալ ըլլանք : Ահա այս է կիրքը շարժել լաւ բոլոր կանոնը : Կ'ուզենք ունկնդրին բարկութիւնը շարժել , դէմքդ շարժում ներք ու խօսքերդ բարկութեան յարմար ցուր . կ'ուզենք գթութիւնը շարժել , պէտք է դէմքդ աղաչաւոր մօր մը դէմքին նմանի՝ որ իր որդւոյն կեանքը կը խնդրէ :

43— . Այս նպատակին հասնելու հա- մար դարձեալ երեւելի մատենադրաց դի- մելու է : Ուշադրութիւն ընելու է որ ինչպէս անոնք կրցեր են սիրտ շարժել , այսինքն մարդկային սիրտը քննելու նուրբ արուեստը ստանալ :

Ռասին Գազղիացւոց մէջ , Եւրիպի- ղէս Յունաց մէջ անհամեմատ են այս մասին : Ռասինի գրուածոց մէջ Անդրոմաք , Փէրինիկէ , և Իփեգէնիա ծայրէ ՚ի ծայր արտասուաց , արամութեան , բարկու- թեան , և վերջապէս մարդկային ամենէն նուրբ կրից նախատիպն են :

Պիւռոս կրսպառնայ Անդրոմաքին որ եթէ իրեն հետ ամուսնանալու խօսք չը տայ , անոր որդին՝ մանուկն Աստիանաքս կը մասնէ Յունաց , որ պատգամաւոր խրկեր կ'ուզէին զանի :

Պիւռոս . Օն , յանձնեք Յունաց զորդին Հեկտորի՝ Անդրոմաք . (Անոր սպը իմալու) : Ո՛հ , կեցիր , ս'լ տէր , դաշտեցուր այգ հուր .

Կը յանձնեն զորդին , մայրն ալ անոնց սուր . Դու չէիր երբեմն որ ինձ խոստացար Անուտ երգմունքով վնէկ բարեբար : Ո՛վ դէք , սրբ զթողդ անարժան եմ ես , Եւ անոյս ներմանդ՝ զիս դատապարտես :

44 — . Ուրախութիւնն է հաճոյական և եռանդուն տպաւորութիւն մը , որ հոգւ- լոյն կ'ազդի իրական կամ այնպէս ենթա- դրուած աղէկութիւն մը ստացած ատեն : Վասն որոյ ուրախութիւնը շարժելու հա- մար ցուցնելու է՝ թէ ինչ բարիք կը ծա- դի այն բանէն որուն կ'ուզենք համողել մէկը :

45— . Յասն է բարոյական միշտ մը զոր մարդ կ'ունենայ . ասիկա ուրախութեան հակառակն է :

46— . Յոստակապութիւն . ինչպէս անու- նէն կը հասկցուի , ամեն յուսոյ կորուստ ցաւոց վերջին աստիճան տպաւորութիւն

մէջ այս, զոր կ'ունենանք մեծ վտանգի մը կամ դժբաղդութեան մը մէջ :

Մասիյեօն սոսկալի կերպով կը նկարագրէ հոգեվարք մեղաւորի յուսահատութիւնը :

« Եւ ատեն հոգեվարք մեղաւորը անցերոյն մէջ միայն սրտաճմբիկ ցաւեր նկատելով՝ իր աչքին առջեւ ներկայացած բոլոր բաներուն մէջ տխուր պատկերներ, ապագային մէջ սոսկումն և արհաւիրք, չգիտնալով թէ որո՞ւ դիմէ, ոչ արարածոց՝ որ իրմէ կ'անհետանան, ոչ աշխարհին որ կ'անցնի, ոչ մարդոց՝ որ չեն կրննար զինքը մահուընէ ազատել, ոչ Մտուծոյ՝ որ իբրեւ իրեն սխերիմ թշնամի կը նկատէ ուրիշ չիրնար ներումն սպասել, կը թաւալի իր արհաւրաց մէջ, կը տանջուի, կը խռովի զինքը բռնող մահուընէն՝ կամ լաւ եւս է ասել, ինքիբմէ փախչելու համար : Իր մահադուշակ աշուըններէն չեմ գիտեր ինչ սոսկալի և կատաղի հուր կը ցոլայ, որ իր հոգւոյն մոլեգնութիւնը կ'արտայայտէ : Իր արամութեան խորէն հառաչանքներով և հեծութեամբք ընդմիջեալ խօսքեր կ'արձակէ, որ հագիւ հագ

կը հասկցուին, և չես գիտեր որ յուսահատութիւնը թէ զղջումն զանոնք կ'արտաքերէ. խաչեալ Մտուծոյ մը վրայ ահագնացայտ նայուածքներ կը նետէ, և կը տարախուսիս որ արդեօք երկիւղ թէ յոյս, ատելութիւն թէ սէր կ'իմացնեն : Արնկղմի իր յուղմանց մէջ, և չգիտցուիր որ մարմինը հոգիէն կը բաժնուի, թէ հոգին իր դատաւորին մօտենալը կը անսնէ. հառաչանքներ կ'արձակէ, և չգիտցուիր՝ որ իր մեղաց յիշատակը զանոնք կը հանէ, թէ կեանքէն բաժնուելու յուսահատութիւնը : Արջապէս այս տխուր ջանքերուն մէջ իր աշուընները կը պաղին, գէմբը կը փոխուի, կը ազեղնայ, իր դեղնած շրթունքը ինքնիրեն կը բացուին, կը դոցուին, բոլոր մարմինը կը սարսուի, և այս վերջին ճգամք իր թշուառ հոգին կը բաժնուի ցաւով այս հողէ մարմինէն, կ'իյնայ Մտուծոյ ձեռքը, և ինքզինք անօգնական մինակ կը դանէ ահաւոր ատենին տաջեալ :

47— Մօթն է անպատուութեան ըգգացումը որ մարդ կ'ունենայ, կամ արդէն ընդունած և կամ ընդունելու անպատուութենէ մը :

48.— Երկու կամ արսափն է այն ըզ-
գացումը, որ մտապուտ վտանգի մը երե-
ւոյթը մեղի կ'ազգէ :

49.— Օսրմայրոմն է՝ խորին հաճու-
թիւն մը յափշտակութեամբ խառն, զոր
կրգգանք շատ գեղեցիկ կամ վսեմ և վեհ
բանի մը վրայ :

50.— Սերն է այն զգացումը, որով սիր-
ւոր կը դիմէ իրեն հաճելի առարկայի մը :

Այս զգացումը բացատրելու մասին
խիտ ճարտար է գաղղիացի Սեվեյնեէ
տիկինը իր գործքն է Հասարածոյ նամակոյ,
զորս գրած է իր աղջկանը : Սուտի թող
յաճախ կարգան աղայք, և կամ դատա-
տուները անոր մէկ կամ միւս նամակին իւ
մաստը աշակերտաց իբրեւ գրութեան
նիւթ տան՝ յետոյ բնագրով ուղղեն :

51.— Փափագ, գթութիւն, անձ-
նու իրութիւն, ասելութիւն, բարկու-
թիւն, վրէժխնդրութիւն, և այլն, սրաին
վրայ աիրող մէյմէկ զօրաւոր կիրքեր են,
որոնց վրայ բացատրութիւն տալ աւելորդ
կը համարինք. քանզի ամեն խօսելու նիւթ
իր հետ կը բերէ իրեն սեպհական կիր-
քը, և փոքրիկ ուշադրութիւն մը բաւա-

կան է զանոնք որոշելու : Իսկ զանոնք գրը-
գութելու արուեստին գալով՝ նորէն կը կրթի-
նենք, միայն հմտութիւնը և երեւելի մա-
տենից ընթերցումը կրնան այս պակասը
լեցնել. ամեն տեսակ չոր ու ցամաք կանոն
տեղի կուտայ վարժութեան և ընթերց-
ման առջեւ :

Գ Ի Բ Բ .

Յապագա Տրամադրութեան, (Disposition):

Գ Լ Ո Ւ Խ Ս .

Ընդհանուր կանոնք որք ի կիրարկանելի են ամեն գրութեան համար:

52. Գրութեան մը համար, վայելուչ, ազդու և հրապուրիչ դազարտարաններ ունենալ բաւական չէ, այլ առաջին նը կատելու բանը կարգը և անոր մասերուն պատշաճ կերպով իրարու յարմարցնելն է, ապա թէ ոչ իր վախճանին չկրնար հասնիլ, և մատենագրութեան առաջին կանոն տուող անմահն Արատիոսի ծաղրական պատկերին կը նմանի:

53. Խօսքի մէջ պէտք է կարգ մը պահել և մասերը իրարու լու յարմարցնել, ասոր կ'ըսուի Տրամադրութիւն:

54. Ուրեմն խօսելէ կամ գրելէ յառաջ խօսելիք կամ գրելիք նիւթիդ յատկադիծը շինէ, գոնէ գլխաւոր մասնից: Յատկադիծ չունենալէն է որ կ'ըսէ Պլ.Ք.Փօն, շատ անգամ ամենէն երեւելի գրագէտը չգիտեր թէ ուսկից սկսի:

Կսեւ յատկադիծ չունենալէն է որ շատ ատենախօսաներ կը հեռանան իրենց խօսելիք նիւթէն, կը սլորտին, կը դառնան, ճամբան կը կորսնցունեն, և վերջապէս «այս այսպէս» ըսելով՝ նորէն իրենց նիւթին կը դառնան, կը ձանձրացնեն իրենց ունկնդիրները, խօսքերնին ալ խառնաշփոթ կ'ըլլայ և յատկութիւն բնաւ չտեսնուիր անոնց մէջ:

55. Համարուող գրութեանց՝ այսինքն փոքրիկ նկարագրութեանց, դիպուածի մը պատմութեանը մէջ այնչափ զգուշութեամբ հարկ չէ դիտել այս կանոնը. քանզի հոն որչափ ալ քիչ վարժ ըլլայ խօսողը կամ գրողը, պայծառ կը տեսնէ իր բտելիքը, և գիտէ թէ քանի մաս կը բովանդակէ:

Սակայն երկար գրուածոց համար շատ անգամ երկար խորհրդածութիւն ընելու է, որ գիտցուի թէ քանի՛ գլխաւոր մաս կայ՝ որոնց վրայ պէտք է ճառել:

56. Շարագրութիւն մը ինչ ընդարձակութիւն կ'ունենայ՝ թող ունենայ, հարկ է որ հետեւեալ երեք պայմանները լաւ պահէ, որպէս զի լաւ տրամադրեալ սեպուի (Disposé): Այս պայմաններն են.

1. Միութիւն նիւթոյ.
2. Որոշումն և կապակցութիւն մասանց.
3. Ատիճանաւորութիւն:

Յ Օ Դ Ո Ի Ա Մ Ա .

Միութիւն նիւթոյ

57.— Գրուած մը կամ խօսուած մը պէտք է որ մի ըլլայ. այսինքն գլխաւոր նպատակը լաւ խորհուելէն ետքը՝ միւս մասերը պէտք է որ անոր բացատրութիւնը ըլլան, և ինչպէս մարմնոյ մը անդամները՝ անոր հետ յարմար՝ ըստ Պօսլոյի:

«Ամեն բան իր տեղը գրուած ըլլայ. սկիզբը և վերջը մէջինին համապատասխանելու են, և ճարտար արհեստով մը անոր զատ զատ կտորները դարձեալ իրարու քով բերեսնէ՝ ամբողջին մասերը կազմելու են»:

58.— Աթէ կ'ուզես շարագաութեան մը միութիւնը հասկնալ, զայն նորէն իւր առաջարկութեանը վերածէ. եթէ դարձեալ առջի գրած առաջարկութիւնդ ելնէ և ուրիշ մը չը պարունակի մէջը, ըսել է որ միութիւնը պահուած է:

Անենք Մեկի ըի Քրիստոսի վրայ խօսած ճառը, որ այսպէս կը բաժնէ. «Ամենայն ինչ կատարեալ է» խօսքը, Աստուծոյ լեզու Վարդանանցի, մարտոյ չարութիւնը և Քրիստոսի սերը: Աթէ այս երեք մասերը իրարու քով բերես, նորէն «Ամենայն ինչ կատարեալ է» խօսքը կ'ունենաս. Ֆէնելոն, գաղղիացի սրբազան ճարտարախօսութեան պարծանքը, այսպէս կը սահմանէ ճառը. «Ճառն է ընդլայնուած առաջարկութիւն, և փոխադարձաբար՝ առաջարկութիւնն է համառօտ ճառ»:

Յ Օ Դ Ո Ի Ա Մ Բ .

Ռոշումն (Distinction), Կապակցութիւնն
մասանց, Անցումն:

59.— Այլ-թոյ մը յանազան մասերը
պէտք է որ իրարմէ որչափ և զսպորտ ըլլան, և
մէկը միւսին մէջ չի բովանդակուի, բայց
և այնպէս իրարու հետ կապակցութիւն
ունենան որպէս զի ամենքն ալ ամբողջի մը
մասունքն ըլլան : (Քրիստակ առնենք Պուր-
տալոյ գաղղխացւոյն Ս. | ուղղակիս թա-
գաւորին վրայ խօսած ներբողական ճառին
յատակագիրը : Բոլոր ճառին իմաստը սա
է. թագաւորութիւնն է որ միջոց եղաւ որչոյն
| ուղղակիսի մեծ սորբ մը ըլլալուն. և որբո-
ւնն է որ անոր այնչափ պարտով թագաւորելուն
յետևորտ եղաւ : Այլեց կը տեսնուի որ եր-
կու բան կոյ ասոցս զանեքու այս ճառիս
մէջ. ճարտարախօսը զայն երկու մեծ մա-
սերու բաժներ է. Ա. Սորբն | ուղղակիս
մեծ սորբ մը եղաւ . Բ. Սեճ թագաւոր մը եղաւ :
Այս երկու մեծ բաժանումներն ալ
ստորաբաժանմունքներ ունին, ինչպէս որ

պիտի տեսնուին Պուրտալուի շինած հե-
տեւեալ յատակագրին մէջ :

« Մասն Ա. Սորբն | ուղղակիս մեծ
սորբ եղաւ. վասն զի 'ի ծնէ թագաւոր
ըլլալով' իր արժանապատուութիւնը իր
սրբութեանը գործածեց. և յիրաւի զինք
ըրաւ, Ա. ստեղծ ընդունելի խոնարհ սա-
ղի Աստուծոյ. Բ. գլխած սա ընկերն ստեղծ փա-
ռօք. Գ. անախտ ստեղծ անյն' ստեղծ խաղա-
թեամբ և ստապիտութեամբ :

Ա. խոնարհ սաղի Աստուծոյ. թէ եւ
թագաւոր ծնած, այլ սակայն ինքզինք իբ-
րեւ սակ հարատակ մը ծնած կարծեց' Աս-
տուծմէ կախումն ունենալու և անոր հը-
նազանդելու համար. և միշտ յիշարնէի
յատկութիւնը թագաւորի յատկութեանէն
նախամեծար համարեց : Այլեց յառաջ ե-
կաւ այն զարմանալի նախանձախնդրու-
թիւնը Աստուծոյ փառաց և անոր պաշ-
տաման, նախանձն աւետարանի տարած-
ման, նախանձն հաւատոյ միութեան և
ամբողջութեան, նախանձն եկեղեցւոյ
վարչութեան, նախանձն բարուց վերա-
նորոգութեան և մտքբութեան, նախանձն
Աստուծոյ ասն' որ զինք կը տալորէր : Արգ'

այս նախանձը անոր համար այնչափ յաջւ
զու թիւն գտաւ , որովհետեւ արքայական
իշխանութեան կրթնած էր :

Բ. Ղևաճ առ ընկերն . ամենուն արդա
բութիւն ընելով , անձամբ աղքատաց մեր
ձաւոր գտնուելով , արիւնահեղ պատե
քազմի մը մէջ իր սպանեալ զօրաց դիա
կունքը վերցնելով տանելով , անթիւ հի
ւանդանոցներ հիմնելով . արգ այս բոլր
քին համար արջափ իրեն օգնական եղաւ
իշխանութիւնն ու արժանապատուու
թիւնը :

Գ. Անախա առ ինչն . իստակեցու թեամ
բը , որ այն կարգին համար . ուր երկինք
զինքը գրած էր , շնորհաց հրաշք մը պետք
է համարիլ . քանզի ինչ մեծ հրաշք՝ քան
տեսնել թաքաւոր մը քուրճ զգեցած՝ ծո
մնարհութեանց նուիրեալ , խորգի ու մո
խիբի վրայ նստած , միշտ պատերազմելով
իր կրեցը հետ՝ զանոնք զպելլաւ և փա
փաքները անհետացնելու . ահա հոս է
մեր գատապարտութիւնը : Սուրբն Առ
դովիկոս մինչեւ անգամ գահին վրայ ինք
զինք զոհ ըրաւ . ուրեմն ո՞վ կ'արգելու

զմեզ ինքզինքնիս զոհել իւրաքանչիւր մեր
կարգին մէջ :

Սասն Բ . Սուրբն Առդովիկոս մեծ խա
գաոր եղաւ . վասն զի գիտցաւ իր սրբու
թեամբը իր արժանապատուութիւնը ա
ւելցնել . մեծ եղաւ պատերազմի , խաղաղութեան
յախորդութեան , յաշողութեան , և խագարոս
կիւնը կառավարելու մէջ , օտարաց հետ վարուե
լուն մէջ . և ահա բոլոր ասոնք սրբութիւնն
էր ընել տուող :

Ա . Սեճ՝ պատերազմի և խաղաղութեան մէջ .
նա չէր սիրեր խաղաղութիւնը անգոր
ծութեան մէջ նստելու համար , և չէր
սիրեր պատերազմը իր փառասիրութիւ
նը յագեցնելու համար . ո՞վ կ'ընէր զայն
այնչափ արի և պերճ՝ ՚ի պատերազմունս .
Աստուծոյ արդարութեան նախանձն էր :

Բ . Սեճ՝ յախորդութեան մէջ . օրինակ ըլ
լայ իր բանտարկութիւնը , ուր միայն ա
րիութիւնը զինք լաւ պաշտպանեց :

Գ . Սեճ՝ յաշողութեան մէջ . Գաղղիա
երբէք այնչափ ծաղկեալ և երջանիկ ե
ղած չէր՝ ինչպէս ասոր օրով . քանզի Ս .
Առդովիկոս իր կրօնին մասն կը համարէր

իր հպատակաց բարօրութեան աշխատիլը :

Դ. Մեծ՝ իր պերտ-կիւնը կատարելուն
Ֆշ. բարեարաշական նախանձով նա գիտ-
ցաւ ժողովուրդն իրեն հնազանդեցրնել,
և ահարկու ու սիրելի ըլլալ, և այլն :

5. Մեծ՝ օպարաց կեպ շարտելուն Ֆշ.
Քրիստոնեայ աշխարհին մէջ առ էր պը-
տակեալ գլխոց իրաւարարն ու հաշտարա-
րը . ամէն կողմէն իրեն կը դիմէին , բան-
դի գիտէին անոր ողջնութիւնը և ան-
կաշառ իրաւասիրութիւնը ։ :

Ինչպէս կը տեսնուի , այս կանոնաւոր
բաժանմունքը ընդարձակ ասարեւել մը
բացեր է | ուղղովիկոսի գովեստ գրող
ճարտասանին առջեւ իր ճառը օգտակար
կերպով ընդլայնելու . և գրեթէ բոլոր
յոգնութիւնը հոս լինցած է . բանդի ալ
ասկէ ետքը ճառին ընթացքին կանոնա-
ւորութեան և այլն , մտածմունքներ չու-
նի , այլ միայն ըսածները ապացուցանե-
լու այլ և այլ պատմութիւններով , օրի-
նակներով և այլն :

60— Լնչումն կ'ըսուի այն խօսքը՝ որ
ճառին մէկ մասը միւսին կը կապէ , և կամ
այն դարձուածքը՝ որով մէկ առարկայէն

միւսին կ'անցնինք :

Պուրտալու այսպէս անցումն կ'ընէ իր
ճառին առաջին մասէն յերկրորդը , « Թէ
սրբայն | ուղղովիկոսի արքայական շուքը նը-
պատեց իր սրբութեանը . առիկա խնս-
ցար : Լսկէ ետքը պիտի ցուցնեմ թէ
ինչպէս փոխադարձաբար սրբութիւնը բար-
ձրացուց անոր արքայական շուքը ։ :

61— Լնչումները պէտք է որ բռնա-
ղբօսիկ չըլլան , այլ ճառին նիւթէն և սչ
թէ հեռուանց առնուած :

62— Լնչումները նոյն նիւթին մասե-
րը , և ոչ թէ երկու տարբեր նիւթեր իրա-
րու կապելու համար կարեւոր են . ուս-
տի նամակի մը համար , ուր զանազան
նիւթերու վրայ կրնայ խօսուիլ , աւելորդ
է անցումն գործածել :

ՅՕԴՈՒԱԾ Գ .

Ատոնանտորութիւն մասանց :

63— Ղառի մը ամէն մասերը անտնկ
կերպով կարգադրուած ըլլալու են , որ
երթալով աւելի արթնցնեն , գրդօեն ,

յափշտակէն ընթերցողը կամ ունկնդիրը . այսինքն երթալով իրենց ազգեցուծիւնը աւելնալու է :

Արքայն Ղուգովիկոսի գովեստի ճառին մէջ այս աստիճանաւորու թիւնը շատ աղէկ պահուած է . նախ երկու մեծ մասերու բաժնած է , յետոյ անոնք ալ ստորաբաժանմանց , և այսպէս երթալով աւելի ազգու ազգացոյցներով զարգարած է ճառը :

64— Սասերու աստիճանաւորու թիւնը մեծ օգուտ ունի ճառերու պարզութեան և գիւրիմացութեանը :

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ .

Ճարտասանական գրութեանց մասնատր կանոններ :

65— Ճարտասանական գրութեանց կ'ըսուին այն ճառերը , որ յատենի ՚ի լուր հասարակաց կամ դատաւորաց կը խօսուին , և կամ այս նպատակաւ կը գրուին :

66— Որ և իցէ ճառ մը չորս մաս

ունի , այսինքն Յառաջաբանութիւն , Լուրջարկութիւն , Յորոհմն , և Վերջաբանութիւն : Լսանցմէ զառ կան երկու մասեր ալ որ ստիպարար ատենական ճառերու մէջ կը գործածուին , այն է պարմութիւն և կերպոմն :

67— Հարկ չէ որ այս ամէն մասերը ամեն ճառի մէջ գտնուին . ճարտասանը ըստ բերման կրնայ անմիջապէս առաջարկութիւն ընել առանց յառաջաբանի , մանաւանդ երբ առաջարկեալ իրը հանրածանօթ է . ուստի ճարտասանին կի՛նոյ որոշէ՞ թէ քանի մասէ պիտի բաղկանայ իր գրութեանը :

68— Յառաջաբանութիւնն է ունկնդիրներուն միտքը և կամքը պատրաստել ճառը մտիկ ընելու :

69— Չորս տեսակ յառաջաբանութիւն կայ . պարզ , փափուկ , պերճ և ուժգին : Լհա պերճ յառաջաբանին օրինակ մը ըլլայ Ղուգովիկոս ԺԴ ին գամբանականին յառաջաբանը :

« Միայն Լսողւած է մեծ , եղբարք , մանաւանդ այս վերջին վարկեաններուն ուր նա աշխարհի թագաւորաց մահը կը անօրինէ , որչափ իրենց փառքը և իշխաւ

նութիւնը աւելի փայլատակեր են, երբ ինձան՝ այնչափ մեծ սպառն կ'ընեն Յաւի տենականին գերադոյն մեծութեանը, նա մանաւանդ Աստուած բոլորովին կը յայտնուի ինչպէս որ է, և մարդոս ոչ եւս է՝ ինչպէս որ կը կարծեր թէ է:

«Արանի այն իշխանին՝ որուն սիրտը փքացած է իր յաջողութեանց և փառաց մէջ, որ Ազորմանին նման չսպասեր մինչեւ որ մահուան անկողնոյն մէջ սպառն իր մեծութիւնը որպէս զի գոչէ. Ունայնութիւն ունայնութեանց, և որ՝ Արտուծոյ ձեռաց օտակ խոնարհեր է, նոյն իսկ այն վայրկե նին ուր շօգրքորթութիւնը զինքը մարդոց դեր ՚ի վերոյն կը համարէր:

«Այո, եղբարք, այս արքային՝ որուն վրայ արդ կ'սղաք, փառքը և յաղթանակ ներքը ասկէ յառաջ պէտք եղածին շափ հռչակուեցան. գովեստից շքեղութիւնը՝ գործոց շքեղութեան հաւասարեցաւ. ուրեմն ինչ կը մնայ մեզ ընելու հոս, եթէ ոչ իօսիլ անոր վրայ ՚ի խրատ մեր »:

(Ստեփոս =)

Կիկերոնի կատիլինեանքը գերազանց օրինակ են ուժգին յառաջարանութեան:

70. Նարտարախօսը յառաջաբանէն ետքը կ'իմացունէ խօսելիքը. ահա ասոր կ'ըսուի առաջադիտութիւն:

71. Եթէ առաջարկութիւնը այն պիտի բան մ'է որ մէկէն ի մէկ զուրցուելով կրնայ ունկնդիրները խրատեցնել, պէտք է դարձուածքներով և խորհրդածութիւններով առաջարկութիւնն ընել:

72. Պարմութիւնն է՝ նիւթոյն առաջարկութեան հանգամանաց նկարագիրը:

73. Տրոյցոմն է ճառին այն մասը, յորում ճարտարախօսը փաստերով կ'ապացուցանէ իր բաժները:

74. Փաստերը կարգաւորեալ պէտք է ըլլան՝ անանկ որ զօրաւորները սկիզբը, նուազ զօրաւորները մէջ տեղ՝ և վերջ ապականները ամենէն վերջը: Բայց ինչպէս կ'ըսէ Պէնէլոն, ճարտարախօսը աղէկ պիտի դիտէ որ ամէն բան իր տեղը գրուի. շատ անգամ տկար փաստ մը զօրաւոր կ'ըլլայ՝ եթէ իր յարմար տեղն ինչպէ, և զօրաւոր մը տկար՝ եթէ իր բուն տեղէն վերջուի. շատ անգամ հարկ կ'ըլլայ որ ճշմարտութիւնը մինչեւ վերջը ծածկուի. և յետոյ ապացոյցները զայն ինքնին յայտնեն:

Յուզման մէջ երկու բանէ զգուշա-
նալու է, մէջ մը արդէն յայտնի իրերը
ապացուցանելէ, երկրորդ՝ փաստի մը վը-
րաց երկարաբանութիւնն ընելէ, վասն զի
ասով խօսքին ուժը կ'իյնայ :

75. — Հերոսմն մասն է ցուցման . ու
րովհետեւ կերթել ուրիշ բան չէ, բայց եւ
թէ զօրաւոր փաստերով, ապացոյցներով
հակառակորդին փաստերը յիշել, և կամ
ճշմարտութեան խոչընդոտներուն յար-
կել :

76. — Ճշմարտութեան խոչընդոտներն
են կրից առաջնորդութեամբ եղած յու
սի դատողութիւնները՝ որոնք կը խաբեն
շատ անգամ մտքերը . ճարտար գրիչը և
բերանը շատ անգամ ստուծիւնը ճշմար-
տութեան քօղով մարդոց կ'ընծայեն . ու
րեմն շանանք իմանալ յուսի դատողութեան
աղբիւրները՝ թէ մեր և թէ ուրիշին սխալ
դատումները իմանալու համար :

77. — Գոտի դատումներ կ'ըսուին ա-
նոնք՝ որ առջի գրքին մէջ տեսած տրամա-
բանութեան կանոնաց տակ չեն իյնար,
այլ անոնց հակառակն են և կ'ըսուին ի-
մասպակոմիտիանք :

78. — Լըրկու տեսակ իմաստակու-
թիւն կայ, պրամաթանական և բառական կամ թե-
րականական :

79. — Տրամաթանական իմաստակոմիտիանք
կ'ըսուին անոնք՝ որ բուն խնդրոյն նպա-
տակէն դուրս բանի վրայ ձեռնարկու-
թիւն կուտան, և գլխաւոր վեց են : —

Ա. Բուն խնդրին դուրս քան ապացու-
ցանել, կամ պփփոմիտիան նիւսեց . այս իմաստա-
կութիւնը ամենէն յաճախ և հասարակն է .
քանզի ամէն անօգուտ վիճաբանութեանց,
կոիւներու, խօսակցութեանց գլխաւոր
հիմք և պատճառն այս է . երբ նիւթի մը
վրայ պիտի խօսիս, և անոր բնութենէն
դուրս բանի մը վրայ ապացոյց կուտաս՝
իմասպակոմիտիան է . նոյնպէս երբ հակառա-
կորդի ուս առարկութիւնները չմբը-
նել կամ չկրնանք ըմբռնել և ընդդիմա-
նանք, դարձեալ իմասպակոմիտիան է : Այս
իմաստակութենէն խորշելու համար պէտք
է յուզուած խնդիրը ազէկ որոշել, և ամէն
երկրիսի բաւերէ և իմաստներէ զգու-
շանալ :

Բ. Ճշմարիտ ենթադրելիքն որ արդէն խն-
դրոյ ներքեւ է, կամ կրիտիտիան սկզբան : Ասիկա՝

ապացուցանելու կարօտ իրով մը ուրիշ մը
 ապացուցանել է, օրինակի համար, մէկը
 կ'ամբաստանէ այս ինչ մարդը՝ թէ գողու-
 թիւն ըրաւ, երբ ուրիշ մը փոխանակ ա-
 պացուցով հերքելու՝ ըսէ որ այն մարդը չէ
 կրնար գող ըլլալ, իմաստակութիւն ըրած
 կ'ըլլայ. քանզի խնդիրը անոր վրայ է թէ
 մարդը գող է՞ թէ ոչ, ուրեմն ասիկա սա-
 տասխան չէ ամբաստանութեան. յոռի
 լըջան ասոր կ'ըսուի: Աւրիշ օրինակ մը.
 Դո՞ւն պէտք է որ այսպիսի բարիք մը ծոռնաս, ու-
 ըմն էր պիտի ծոռնաս, վասն զի պէտք է որ ծոռնաս:

Գ. Պարձառ կարծել ինչ որ իրօք չէ պար-
 ձառ. քոյր նախապաշարմանց և տխմար
 դատողութեանց սղբիւրն է այս իմաս-
 տակութիւնը, օրինակի համար. գիտա-
 ւոր աստեղ երեւնալը սովի, սրածութեան
 և այլ աղետից պատճառ կը կարծէ ռամիկը:
 Այս դատողութեան ուղիղ ըլլալը հա-
 տատելու համար հարկ է նախ ապացու-
 ցանել որ գիտաւորները մարդոց կամ ի-
 բաց վրայ ազդեցութիւն ունին: Արդ
 քանի որ այս պատէս չէ, ուրեմն սխալ
 է այս դատումը: Վրեթէ շատերը կ'ըսեն
 որ այս ինչ մարդը կամ պատեղ կարագորակ (ու-

(ըրարտու) է:

Դ. Անկարար խոտոմն ընել իրաց կամ պար-
 ձառաց, օրինակի համար. կայը, գաղղիացին,
 անգղիացին պիտակ են. ուրեմն բոլոր մարդիկ ը-
 պիտակ են: Այս պէտք է դիտել որ հայէն,
 գաղղիացիէն, անգղիացիէն զատ ուրիշ
 մարդկային ազգ կամ սեռ չը կայ:

Ե. Պարսկական պարագայ մը ընդոռնել իբ-
 ըե- Բայարջակ պարձառ, օրինակի համար.
 Բժիշկներ կան որ պէտք են իրենց արոտեպին, ասով
 մարդուս աւելի չը վնասեն. ուրեմն Բժիշկու-
 թասպարպելու է:

Զ. Մի կ'անի նկարմամբ ճշմարիտ եղածը
 իբրե- Բայարջակ ճշմարիտ ընդոռնելը պատէս,
 Վսեմոփոն մի քանի շինճոս պարսկականներ ու-
 նի. ուրեմն Վսեմոփոն սախոս պարսկիցի մ' է,
 կամ Վսեմոփոնի բոլոր գրածները շինճոս են:
 Ապիկուեանք կ'ըսէին որ Բիս մարդոց յետն
 ոռնին, որովհետեւ մարդուն յետը ամենէն գեղե-
 յիկն է, և ամենէն գեղեցիկ եղածը պէտք է որ Բից
 վրայ գտնուի: Այո, մարդոց ձեւը ամենէն
 գեղեցիկն է անասնոց նկատմամբ, բայց
 չենք կրնար ըսել որ Բայարջակայեւ գեղեցիկ է:

80. — Իմաստակութիւնները իմանալու
 համար զանոնք Հաւարքանութեան շա-

րերու է՝ ուղիղ հաւարաբանութեան սրայ մաններով ինչպէս առաջ ըսած ենք . եթէ հետեւուած թիւնը սխալ ելնէ , իմաստակուծ թիւնը կը յայտնուի :

81 . — Քերականական իմաստակուծ թիւնները կը կայանան բառերու մթուծեան և երկդիմուծեան մէջ , ինչպէս .

Արի-ծը կը մռնչէ .

Արդ երկինքը մէկ աստեղատուն մը կայ՝ որ է արի-ծ .

Ուրեմն այն աստեղատունը կը մռնչէ :

Հոս երկդիմի է արի-ծ բառը , քանզի առջինին մէջ բուն արի-ծը կը նշանակէ . իսկ երկրորդին մէջ նմանութիւն մը և ոչ թէ բուն կերպովն :

82 . — Վերջապահութիւնն է ճառին եզրակացութիւնը . հոս ճարտարախօսը պէտք է ամփոփէ իր ըսածները , իր խիստ զօրաւոր փաստերը և իր հանճարին բոլոր ճիգը թափէ՝ շարժելու , լայնելուն եւ յարկապէս ունկնդիրները : Հոս կը թարգմանենք Քոնտէ իշխանին վրայ Պօսիւէի խօսած ճառին վերջաբանը , որ վերջաբաններուն հրաշալիքն է :

“Վարձուցէք աչուրնիդ ամէն կողմէն :

ահաւասիկ սյուշափ կըցան ընել շքեղութիւնը և բարեպաշտութիւնը՝ դիւցազին մը մարմինը պատուելու համար : Տիտղաներ , վերտառութիւններ , սին նշանակըք անոր՝ որ ալ չկայ . սրտկերներ՝ որ կարծես թէ կ'ողբան շիրմի մը բոլորտիքը . վաղանցուկ պատկերք ցաւոյ՝ զոր ժամանակը կ'առնէ կը տանի բոլոր մնացելոց հետ . սիւնք՝ որ կարծես թէ մինչև յերկինս կ'ողբեն ամբառնալ մեր ունայնութեան վիսյուծութիւնը : Վերջապէս բան մը չպակիր այս պատիւներուն մէջ բաց 'ի անկէ՝ որուն համար կ'ընենք զանոնք :

“Վայցէք ուրեմն մարդկային կենաց այս դոյզն մնացորդաց վրայ . լացէք այն տըխուր անմահութեան վրայ , զոր մենք կը շնորհենք դիւցազանց . բայց յառաջ մտտիք մանաւանդ , ո՞վ դուք , որ այնչափ եռանդագին կը դիմէք փառաց աստարեղը , ո՞վ պատերազմիկ և արիասքանչ ոգիներ , ուրիշ ո՞վ աւելի արժանաւոր եղաւ ձեզի հրամայելու . բայց դարձեալ ուրիշ որոհրամանատրութիւնը աւելի պատուաւոր գտաք . ողբացէք ուրեմն այն մեծ զօրավարը և ըսէք հեծեծելով . ահաւասիկ

այն՝ որ զմեզ կը մզէր ի վտանգս . անոր ձեռաց տակ ծնան այնչափ անուանի զօրավարք , զոր իր օրինակները բարձրացուցին պատերազմական առաջին պատուց : Իւր ստուերն անգամ բաւական էր յաղթութիւն կանգնելու . և ահա իւր լուռութեան ատեն իւր անունը զմեզ կը վառէ՝ և կ'իմացնէ մեզ՝ որ մահուրն է ետքը մեր աշխատութիւններէն բան մը հետ տանելու և անօգնական յաւիտենական բնակարանը չհասնելու համար՝ երկրաւոր թագաւորին հետ պէտք է երկնաւոր թագաւորին ալ ծառայել . պաշտեցէք ուրեմն այն անմահ թագաւորը որ աւելի վարձահատոց կ'ըլլայ ձեզի երբ իր անուռանը համար հառաչանք մը , բաժակ մը ջուր տաք , քան թէ երկրիս բոլոր թագաւորները՝ թէ և ձեր բոլոր արիւնը թափէք . և սկսեցէք ձեր օգտակար ծառայութեանց ժամանակը հաշուել այն օրէն՝ երբ ասոր նման բարերար տիրոջ մը հընազանդիլ սկսիք :

« Եւ դուք չքնիտի գացք այս տխուր անդրիտի առջեւ , դուք՝ զորս հաճեր է իր բարեկամաց կարգը դասել , ամենեւ

քեան առ հասարակ ինչ տեղ որ բռներ էք իր վտահութեանը մէջ , շրջապատեցէք այս շիրիմը , հեղէք արտասուս խառն ընդ պաղտանս . և այսպիսի մեծ իշխանի մը քով այնչափ դիւրամտոց բարեկամութիւն և ընտանի կենակցութիւն գտնելնուդ վերայ զարմանալով պահեցէք այն դիւցադնին յիշատակը , որուն բարեարտութիւնը քաջութեանը հաւասար էր . իցիւ թէ միշտ ձեզ սիրելի խօսակցութեան մը նիւթըլլայ անիկա . իցիւ թէ իւր առաքինութիւններէն օրինակ առնէք . և իւր մահը զոր կ'ողբաք՝ ձեզի միանգամայն սիրովանաց պատճառ ըլլայ :

« Իսկ ինձի համար , եթէ ներելի է , բոլոր ուրիշներէն ետքը գալ իմ վերջին պարտականութիւնս մատուցանել այս շիրիմին , ո՛վ իշխան , արժանի առարկայ մեր գովեստից և ցաւոց՝ դուն յաւիտեան պիտի ապրիս իմ յիշողութեանս մէջ . քու պատկերդ հոն պիտի նկարուի՝ ոչ թէ այն ահարկու դիմօք՝ որ յաղթութիւն կը խոստանայր , ոչ , չեմ ուզեր տեսնել ի քեզ ինչ որ մահը կը ջնջէ : Եւս նըկարին մէջ անմահական կերպով պիտի

երեւիս . քեզ պիտի տեսնեմ հոն ինչպէս
որ էիր այս վերջին օրը Աստուծոյ ձեռաց
տակը , երբ իր փառքը սկսաւ երեւիլ
քեզ : Հոն պիտի տեսնեմ քեզ աւելի յաղ-
թական քան ի Փրիստուրկ և ի Մորրուա , և
սքանչացած այս գեղեցիկ յաղթութեանը
վրայ՝ փառք տալով պիտի ըսեմ ամենասի-
րելի աշակերտին Յովհաննու խօսքերը .
“ Ղշմարիտ յաղթութիւնը , այսինքն այն
որ բոլոր տիեզերք մեր ոտքին տակը կը
գնէ , մեր հասարակ է ” :

“ Վայելէ , սկ իշխան , այս յաղթու-
թիւնը , վայելէ զայն յաւիտեան , այս
զոհիդ անմահական աւարիտութեամբը .
ընդունէ վերջին նուէր ձայնի մը՝ որ քե-
զի ծանօթ եղաւ . բոլոր այս տեսակ ճա-
ռիցս վերջ պիտի տաս . փոխանակ այլոց
մահը ողբալու , կ'ուզեմ այսուհետեւ ի
մրս սուրբ ընել սովորիլ քենէ . երանի՛
թէ այս սպիտակ մաղերս ազգարարու-
թիւն ընեն ինձի այն հաշուոյն վրայ
զոր պարտիմ հատուցանել Մանին կենաց
քարոզութեամբ սնուցանելիք հօտիս հա-
մար , և անոր միայն պահեմ մարելու մօտ
ձայնի մը և առկայծեալ եռանդի մը մնա-
ցորդը ” :
(Պօրիւն) :

Գ ի Ր Ք Գ .

Յաղագս Ոճոյ

83 . — Ոճ կ'ըսուի մեր գաղափարնե-
րը և զգացումները արտայայտելու կեր-
պին : Ինտիր ոճ ունենալուն կարեւո-
րութիւնը ցուցնելու համար՝ հոս կը դը-
նենք մէկ քանի հռչակաւոր գրադիտաց
կարծիքը :

“ Վրեթէ միշտ ոչ այնչափ գաղափար-
ները որչափ անոնց արտայայտելու ձեւը
տպաւորութիւն կ'ընեն մեր վրայ . վասն
զի ամէն մարդ աւելի կամ նուազ աստի-
ճանով ունի այն գաղափարը որ մարդ-
կային մտքին տակ կրնայ իյնալ . միայն
ոճն է որ տարբերութիւն կը գնէ այս
կամ այն մարդուն գաղափարաց լա-
ւութեանը կամ յուրութեանը մէջ : Ոճը

կ'անուանցնէ խիստ հասարակ գաղափարները, կը զօրացնէ անզօրները, կը բարձրացնէ պարզ ու ստորինները. առանց ուժոյ անհնարին է որ գրուած մը լաւ ըլլայ»

«Բարոյ գրելը, միանգամայն բարոյ խորհել, բարոյ զգալ և բարոյ արասյալի է. առիկա միանգամայն միտք և ճաշակ ունենալ է. իմացական կարողութեանց վարժութիւնը և ամբողջութիւնը կը ներկայացնէ. միայն աղէկ գրուածները յապագայս պիտի մնան: Բազում հմուտութիւնք, հագուազիւտ իրողութիւնք, նորանոր գիւտեր չեն կրնար գրուածքի մը անմահութեանը երաշխաւորել՝ եթէ բացատրութեան ձեւը ստորին է. քանզի գեղեցիկ գաղափարները կրնան յստիչտակուիլ աւելի ճարտար ձեւերէ և ի գործ դրուիլ. միայն ոճին յատկութիւնն է որ ուրիշ մարդ չի կրնար իւրացուցանել. վստն զի ոճը նոյն ինքն մարդն է»:

(Պի-Ֆֆօն)

84. — Ոճը նոյն ինչն մարդն է. վստն զի անիկա մարդուն զգացմանց և գաղափարաց պատկերն է: Ուստի ամէն մարդ ինչպէս զատ զատ բնաւորութիւն և ըզ

գացման աստիճան ունի, անանկ ալ տարբեր ոճ ունի: Ոճին տեսակը շատ է, բայց գլխաւորաբար երկուքի կը բաժնեն. ընդիմ ոճ և յոյի ոճ:

Ուստի այս մասին մէջ պիտի տեսնենք թէ որոնք են ոճին յստի-ի-անները և պահարկները. բայց ասոնք չի սովորած հարկէ առաջ սովորիլ թէ ինչ կարգով բացատրելու է խօսքը որ շիտթ չըլլայ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա.

Յաղագս Եւրոպայու թեան

85. — Երբ գաղափար մը կը յղանանք, առիկա միշտ բնական կարգով մը կը ներկայանայ մեր մտաց առջեւ:

Գաղափարին այս ծագումը, ինչպէս ըսինք, բոլորովին բնական և պարզ է. մարդ մի և նոյն կարգով և ուղղութեամբ կը յղանայ գաղափարը և զանի կ'ըմբռնէ. միայն թէ բացատրելու աւելի կամ նուազ վարժութիւնն է որ զանոնք իր նախկին վիճակովը կամ խանգարելով

կ'արտաբերէ . օրինակի համար՝ երբ ըսեմ .
 Հոռոմոսը սպաննեց անտարակոյս կը հար-
 ցըւի նախ թէ՛ զը՛ . — կը պատասխանեմ .
 զ՛հոռոմոս . — այնուհետեւ՝ ո՞ր — Անտիոնի
 լեռան վրայ . — յետոյ՝ Ինչո՞ւ որպէս զէ Ինչը Բե-
 այն Խափառորէ . այս գաղափարը պարզ ու
 բնական բացատրութիւն մ' ունի : Կրնայ
 ըսուիլ նաեւ « Անտիոնի լեռան վրայ սպաննեց
 Հոռոմոսը զ՛հոռոմոս . — բայց յղացած ա-
 տեննիս այսպէս չենք յղանար , այլ նախ
 գործողութեան պարձաւոր , գործը և ապա
 պարագայները :

86. — Ամէն խօսք առաջարկութիւններէ
 կը բաղկանայ : Առաջարկութիւն ըստ
 քերականութեան կ'ըսուի այն՝ որ ունի
 պատճառ մը՝ այսինքն պէր Բայի և Բիշոյ կամ
 Կապ ճը , այսինքն Բայ , ապա գործը՝ այսինքն
 Խնդիր :

87. — Հատ մ' առաջարկութեանց
 ի միասին գալով մեր միտքը բանիւ կամ
 գրով ուրիշին հարորդուելուն կ'ըսուի
 խօսակցութիւն կամ ճառ :

Արդ , պարզ և յստակ ճառ կամ խօսակցու-
 թիւնն այն է՝ որուն մէջ առաջարկութիւնն
 ները բարւոյր դասաւորութիւն ունին :

88. — Կրկու տեսակ առաջարկու-
 թիւն կայ , գլխաւոր և լրացոցիչ :

89. — Գլխաւոր առաջարկութիւնն
 այն է՝ որ գլխաւոր գաղափարը իր մէջ կը բռ-
 վանդակէ . իսկ լրացոցիչն այն է՝ որ անոր
 հետ կը կապուի զայն Բացարկելու համար :

Վերի խօսքը երկու առաջարկու-
 թիւն ունի , գլխաւոր և լրացոցիչ : Գլխա-
 ւորն է . Հոռոմոս սպաննեց զ՛հոռոմոս Անտիոնի
 լեռան վրայ . իսկ լրացոցիչն է , որպէս զէ Ինչը
 անոր պէր Խափառորէ :

Առաջարկութիւնները գլխաւորա-
 բար չորս կերպով իրարու հետ կը կա-
 պուին :

Ա. Աստիճանաւորութեամբ .

Բ. Հարկապով .

Գ. Հակադրութեամբ .

Դ. Ապացուցմամբ և բացատրութիւն :

Ա. ին օրինակ . « Եստիպեցաւ Եռ-
 դաս , Ի Երիտ Կարս , զԲաղդադս ի նոյննէ Եր-
 ախաւ կացոցաներ և զմնայեալն Բախարական
 ի Բանասին արիաներ » :

Ուրիշ օրինակ . « Պաշարեցին բաղաբը ,
 առին , և բնակիչները արև անցոցիին » :

Բ. ին օրինակ . « Հարց ցնոսա Եովսէփ

և ասէ թէ արդարեւ կենդանի իցէ հայրն ձեր Յակովբ . և նորա ասեն . Այո . կենդանի է ծառայ ըս հայր մեր » :

Գ . ին օրինակ . « Անգործութիւնը մեծութեան բեռը անտանելի կ'ընէ , իսկ աշխատութիւնը զայն փոքրութի կը դործէ » :

Դ . ին օրինակ . « Հատ գիւրջին է ինքը զինքը ուղղելը . սովորութիւնը մի և նոյն գործը յաճախ կրկնելէն յառաջ կոճայ . ուրի՛ն մեկը կրնայ եր յոտի սովորութիւնները խողով և ի լան ղիծել . ընէլ կամ չընէլ և ոչ ուրիշ բան » :

90 . — Ինտրութիւն = Գրուած մը պարզ բլբլու համար պէտք է որ գաղափարաց միութիւն ունենայ :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ռ Ա Ծ Ա .

Յաղագս գլխաւոր եւ քրացուցիչ առաջարկութեանց

91 . — Լրացուցիչ առաջարկութիւնը գլխաւորին հետ կը միանայ ասոր միտքը որոշելու կամ ամբողջացնելու համար կամ իբրեւ ուղղակի խնդիր՝ և կամ սրա

տահական խնդիր : Արեւմն բնական կարգով նախ պէտք է գլխաւոր առաջարկութիւնը ղնել և ապա լրացուցիչը յաւելլել , ինչպէս . « Լստուած արար զերկինս և զերկիր և զամենայն որ ի նոսա » :

Իսկ երբեմն այս կարգը կը յեղաշրջի խօսքին սովորութիւն և վայելչութիւն տարւ համար , ինչպէս . Եթէ կ'ողբս յիշողութիւնը զօրացնել զայն կրթէ . փոխանակ ըսելու՝ Եթէ յիշողութիւնը եթէ կ'ողբես զայն զօրացնել :

Քանի մը դիտարկութիւններ

Ա . Երբեմն գլխաւոր առաջարկութիւնը կը զեղջուի , ինչպէս . Խող գայ փեռնեմ . այսինքն կ'ողբմ որ գայ և տեսնեմ :

Բ . Խօսքի մը մէջ խրաքսնչութիւնը առաջարկութիւն կրնայ լրացուցիչ մ'ունենայ :

Գ . Երբեմն գլխաւոր առաջարկութիւնը երկու լրացուցիչներու մէջ տեղը կը դրուի , ինչպէս . չարը երջանիկ բլբլու համար պէտք է ծոնայ թէ Լստուած մը կայ :

Դ . Երբեմն լրացուցիչ առաջարկութիւն մը կրնայ ուրիշով մը լրանալ , ինչ

պէս. անխարկէին որսակցայն Գալովնէ և նոցա

Ե. Սէկ գլխաւոր առաջարկութիւնն մը կրնայ շատ լրացուցիչներ ունենալ, ինչ պէս: Եւ հաւատամ որ կոգին անմահ է, որ Լուստիս պիտի վարչարէ բարեկերը և պիտի պարծէ շարժը:

92. — Վիտնալ պէտք է որ եթէ շատ լրացուցիչ առաջարկութիւններ ետեւէ ետեւ գրուին՝ խօսքը անիմանարի կ'ընեն. այսպէս են այն տեսակ գրաբար և աշխարհաբար գրուածները որ անցեալ դերը բայներով, որոշիչ ածականներով լին են, որոնց մէջ գծուար է հասկընալ թէ որ գիմաւոր բային կամ գլխաւոր խօսքին կը վերաբերին: Լյս սխարման մէջ չի յնալու համար պէտք է պարբերութիւնը շատ երկայն չընել Լյս գիտողութիւնը ամէն գրուածքի համար չէ, վասն զի վեմ ըստ աւածները շատ անգամ երկայն պարբերութիւններէ կը բաղկանան: Հեղինակին կ'իյնայ որոշել իւր նիւթը և ըստ այնմ պարբերութիւններու բաժնել:

93. — Վիպողութիւն. — Լրացուցիչ առաջարկութիւնները լի, զի, որ, որքան և այլն, բառերէն մէկովը կրնային. այս բաւ

ուերը պէտք է որ իրենց վերաբերեալ բառին անմիջապէս քովը գրուին, ինչպէս.

«Դու՝ որ որ Գալովնէ Ես, զայդ ոչ գիտես»:

94. — Լրբեմն ալ կրնայ անմիջապէս քովը չի գրուիլ՝ այլ նոյն անդամին վերջը գրուիլ. բայց պէտք չէ այնպէս դատաւորի որ խօսքին շիտթութիւն տայ, ինչպէս. «Լիմեցումն՝ որ ի ժողովըդեանն էին՝ աչք ի նա կային»: Հոս բնաւ շիտթութիւն և մթութիւն չկայ: Բայց երբ ըսենք. որ ի ժողովըդեան էին աչք ի նա կային ամենեցումն, ան ատեն խօսքին բնական կարգը վեր ի վայր չըջած կըլլայ և բան մը չը հասկցուիր:

95. — Վիպողութիւն. — Խօսքին դատաւորութեան և բերականական կանոնաց դէմ է տարբեր բնութեամբ բառեր նոյն շարժապով կապել, այսինքն՝ Դիմաւոր Բայ մը անբեմ բայի, ածական մը՝ մակբայի, գոյական մը՝ նախորդութեան հետ, և այլն:

ՅՕԳՈՒԱԾԲ.

Յաղագս պարբերութեան

96. — Վարբերութիւնն է՝ երկու կամ

աւելի առաջարկու թիւններէ բաղկացած խօսքը :

97. — Անորամ կ'ըսուի այն խօսքը որ թէ պէտ իմաստ մ' ունի՝ բաց անկատար է, և իրմէ նախորէն թաց կամ հետեւորդ խօսքովը պիտի լրանայ, զոր օրինակ. « Սեծ է սէրըն Աստուծոյ՝ քան զամենայն մեծութիւն երկրաւոր. և այնպէս աներկիւղս առնէ զմարդիկ՝ իբրեւ զանմարմին զօրս հրեշտակաց. — որպէս անդասին ի սկզբանէ է տեսանել զբազումն բազում անգամ ի բազում տեղիս. — մարդիկ որ սիրովն Աստուծոյ իբրեւ զինու վառեալք էին, ոչինչ խնայեցին զանգիտելով իբրեւ զանարի կամ ի մահ անձանց կամ յափրշտակութիւն ընչից կամ ի խողխողումն սիրելեաց, երանել ի հայրենի երկրէն և անկանել ի սողկութիւն յօտարութեան. — առ ոչինչ համարեցան զայս ամենայն անցս չարչարանաց, բաց միայն միաբան կալ ընդ Աստուծոյ զի ի նմանէ միայն մի գերի ելցեն » :

98. — Այնտեսաւոր պարբերութիւնը չորս կամ առ առաւելն հինգ անգամէ կը բաղակնայ, եթէ ասկէ աւելի ըլլայ՝ ար

տասանութեան դժուարութիւն կուտայ, և խօսքին գլխաւոր առաջարկութիւնը աղէկ մը միտք չը պահուիր :

99. — Արկու տեսակ պարբերութիւն կայ, յետաւոր կամ առնորակն պարբերութիւն (բերիօտիք), և կարող կամ սահուն պարբերութիւն (բուփէ) :

100. — Սոլորակն պարբերութիւնն այն է՝ որուն առաջարկութիւնները շարխարձ միացած են կամ ճակբայով մը կրակային, ինչպէս. « Թէպէտ եւ ոչ իցեմք բաւական աւել զամենայն չարիան որ անցին անդէն ի կարաւանին ընդ դունդն Հայոց, սա կայն և ոչ լուել կամիմք ծածկելով զվիշտս նեղութեանն : Այլ ասացուք փոքր ի շատէ, զի ձայնակիցք լիցուք այնոցիկ սրբ զառնապէս զմեզ ողբային : Օ ի եւ դու իբրեւ լուիցես, ոչ սակաւ արտասուս հեղուցուս ի վերայ աղբին թշուառութեան » : (Եղեէ :

101. — Արտուկ պարբերութիւնը այն է՝ որուն մէջ շարխարձ մակբայ չը կայ, կամ խիստ քիչ :

Ինչպէս. « Ծոռեցաւ վեմ ու անաւոր վայրկեանը, արեւը իւր վերջին ճաւ

ուգայթները այս լեռանց գագաթներէն ժողովելով՝ նոր ասպարէզ մը կը բանայ ազատութեան », և այլն :

Այս օրինակը կրնանք ձեւաւոր պարբերութեան վերածել այսպէս . Սօսեցաւ վե՛մ ու ահաւոր փայրիւններ , ահա արեւը վերջին ճառագայթները կ'ամբիօփէ այս լեռանց գագաթներէն՝ և նոր ասպարէզ մը կը բանայ ազատութեան :

102. — Չեւոր պարբերութիւնը ծանր վեհ և խորին իմաստներ պարունակող ոճի աղէկ կը յարմարի : Իսկ կարո՛ղ աւելի թեթեւեռանդուն և փայլուն իմաստներ բացատրելու յարմար է : Կատարեալ գրուածի մը մէջ պէտք է երկուքն ալ ըլլան՝ որպէս զի ոճին պէսպիսութիւն և փայլելութիւն տան : Կտրուկ ոճը մասնաւորապէս պատմական բովանդակութեան աղէկ կը յարմարի :

103. — Ինչ որ ըսինք աստղարկութիւններուն կազմութեանը համար՝ նոյնը կ'ըսենք նաեւ պարբերութեան համար : Այսինքն՝ պէտք է որ անդամները անանկ կերպով կարգադրուին՝ որ միութիւն և իւրրութիւն չը տան խօսքին : Խօսքը ուրիշին

բան մը հասկըցնելու նպատակաւ կ'ըլլայ , ուստի վերջին աստիճան խորշելու է խթնութիւն և մթութիւն պատճառող ասացումներէ և բառերէ : Հոս այս տեսակ գրուածի օրինակ մը դնենք , որ կարծեմ թէ՛ Աջոնց ճարտասանութեան մէջ կարգացեր եմ .

« Զօղակն 'ի ճախր յայեր ամբուռ խոշիւն դուդել ի յամբ անկուռ .
Մաղպի արեկ թնդմամբ տըրտի .

Օ՛հա սիր ըւումբ աղբու 'ի յսիր » :

Ասիկ բնաւ բան մը չը հասկցուիր և կ'երեւայ որ հեղինակն ալ ան նպատակաւ գրած ըլլայ :

104. — Պարբերութիւնը կանոնաւոր և դիւրիմաց ըլլալու համար պէտք է նախ գրածին բովանդակութիւնը լաւ ըմբռնել : Սէտք է հեղինակը լաւ որոշէ գլխաւոր իմաստը , այնուհետեւ երկրորդականները իրարու ինքնին կը յաջորդեն :

Այկորդական Ա գաղափարներու վրայ շատ կենդալու չէ . քերականական կանոնաց զարտուղութիւններէ զգուշանալու է , ինչպէս . « Օ՛ի թէպէտեւ կարի շատ յառաջ մատուցեալ ծերացայց՝ սա

կայն ելանելոց եմք ի մարմնոց աստի՛ զի մոտոք առ Աստուած կենդանի , ուստի ոչ եւս ելանիցեմք ի նմանէ ” : (Եղևի :)
 Հոս Դ՛նմանք աւելորդ է :

Ուրիշ օրինակ . “ Մանաւանդ զի ան մուսոց է ինձ յիշելով զի՛մ և զմանց Դ՛ ձէնջ ի ժամանակին զի զանօրէն իշխանն խաբէր ցար սրատրեցաք իբրեւ զմանուկ մի աղայ անսխտան , իբք թէ ի վերին երեսս զկտ մըս ամբարշտութեան նորա կատարեցաք . այլ ի ծածուկ զխորհուրդս անք ինքնին վկայէ մեզ ” : Մտր մէջ բնաւ պարզութիւն և կանոնաւորութիւն չը կայ : Օ՛ի՛մ և զմանց Դ՛ յէնջ որո՞ւ խնդիր են՝ և Բ՛նչ խնդիր :

105 . — Ինչպէս որ կանոնն : — Մտուածի մը գլխաւոր գաղափարները աստի՛ձաւ նով և իւրաքանչիւրին վրայ աւելցած երկրորդական առաջարկութիւններովը պէտք է իրարու հետ միանան՝ անանկ որ խօսքը թէպէտ շատ անդամէ բաղկացած ըլլայ , բայց իր մէջ իմաստի մոտեմն և կապակցութեան ունենայ . ինչպէս . “ Յորժամ զաներեւութիւն և զնորին զմշանջենաւոր զօրութեանէ ճաւիցի որ , քանզի մարմնաւոր ըլլալէ , սրտի զմի ոս յատակել , և զխորհուրդս

սրբել , գոյղս շարժմանց սրարդել , զի յայն՝ զոր առաջի եզ՝ հասանել կարացնէ . անւոր ընդ ճառագոյթս արեգակնն հայել կամիցի՛ սրտի զպրտորութիւն ազայն , զարան և զբի՛ժն իբաց սրարդել . զի մի մթալքն՝ որ զբօքն շողացեն՝ սրգել հալելոյ ի յատակութիւն լուսոյն լիցին ” :

(Եղևի :)

Այս գրուածիս մէջ վերջին աստի՛ւ ճան կանոնաւորութիւն և սրարդութիւն կայ , կէտ մը խի աւելորդ գրուած չէ . այսպէս է անա բոլոր Ազնիկը , որ մեր նախնեաց գրականութեան սարժանքն է իր սքանչելի լեզուին համար :

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ .

Յարսպս Ձեոց կամ Դարձուածոց

106 . — Խօսքը բացատրելու այլ և այլ կերպերուն՝ յե՛կ ըստուի :

107 . — Արիւ տեսակ ձեւ կայ . յե՛տ Բառից , յե՛տ իմաստից : Ամենքնիս ալ առանց գիտնալու յե՛տը կը գործածենք , մինչեւ

յետին և ամիկն անգամ . ասիկա լեզուին մէկ յատկութիւնն է : Երբ տգէտի մը հա մար ըսեմ՝ այս պարտը շատ գիպնական է , այս յե- մը կ'ըլլայ :

108. — Երեւելի հեղինակ մը կ'ըսէ . Պրեթէ ամէն օր շուկայները կամ ըն տանեկան խօսակցութեանց մէջ այնչափ նորանոր ձեւեր կը հնարուին՝ որչափ չեն հնարուիր երեւելի գիտնական հաստա տութեանց և ակագէտիաներուն մէջ » :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Մ Ա .

Ձեռք բառից

109. — Տառից ձեւերն չորս են . աւելարրո-լիւն . զէլլ-մն . յոգնահողիչ . նմանայն ու-լիւն . փոխաբերո-լիւն . փոխանու-նո-լիւն և այլաբանո-լիւն , և այլն :

110. — Լեւարրո-լիւնն է բառ մը կրող նեղ խօսքին ազգութիւն կամ վայելչ չութիւն տարւ համար . « Լ՛մ , եմ և ես մարդ մահկանացու » : (իմաստ :)

111. — Օելլո-մն է խօսքին մէկ մասը

լուրեայն իմացընել , ինչպէս . « Բարկու թիւն ամենահօրն զիջաւ , զի ՚ի մէնջ հաշտութեան պատարագն » . այսինքն՝ մա պո-դաստ » :

112. — Յոգնահողիչն է բառ մը այլ և այլ հորովով , կամ բայ մը այլ և այլ ժա մանակներով և եղանակներով կրկնել , ինչպէս . « Եւ իմաստունը լայիկ և լին միշտ կենդանի բանիւքն իւրեանց » :

113. — Ամանայնու-լիւնն է իրարու նը ման բառեր կամ յանգեր գնել , ինչպէս . « Օ՛տիկ ՚ի միջի իմ ծածանեք ,

Քաղցրիկ օգուկն ծիծաղէր » :

Եւ յա ձեւը զգուչութեամբ գործածելու է , վասն զի յաճախ գործածութիւնը գրուածը տղայական խաղալիկ կ'ընէ :

114. — Փոխաբերո-լիւնն է անկատար բաղդատութիւն մը . երբ ըսեմ՝ կրից կա փաղր-լիւնը սակց գնել , առ խօսքը ըսելէ՝ ինչ պէս որ յիտն խաբո-լիւնը սակցով կը բռնուի , այն պէս ալ կիրքերը սակցելու է : Եւ կէ կըլ տես նուի որ բաղդատութեան նախընթաց մէկ եզրը զօրութեամբ է , և մկայն հետեւու թիւնը գրուած է :

Եւ այնպէս երբ ըսեմ . այս անցը իր բարեբաս

սորմեամբը արբեցած է, այսինքն՝ ինչպէս որ
ճարտը գիւնիկն զապողոթնիւնը իր կորսնորնէ կ'ար-
բեկայ, այս ճարտն ալ իւր երջանկոթեամբը զա-
պողոթնիւնը կորսնած կամ արբած է :

115. Փոխառութիւնն է պատճառը գնել
փոխանակ գործի, կամ գործը փոխանակ
պատճառի, պարունակողը փոխանակ պա-
րունակեալի, և այլն, ինչպէս .

“ Ըստ անձը աղէկ գրիչ ունի ”, այս
ինքն գրոած : Հոս պատճառը գործի տեղ
գրուած է :

“ Կապաղի մըլուծիւն ” ըսելը՝ մըլու-
ծիւնը կապաղի կ'ընէ ըսել է, և սշթէ ինքը
կապաղի է : Գործը փոխանակ պատճառի :

“ Օ խորգ պրիացաւ Սիօն, սուգ ըլլա-
գեցաւ Երուսաղէմ ”. այսինքն որդիք Սիօնի,
բնակիչք Երուսաղէմի : Պարունակողը փո-
խանակ պարունակելոյն :

Ըստպէս կ'ըսուի նաեւ . սրտոս ճարտ,
այսինքն՝ չաջ . այս ճարտը աղէկ գըլթի ունի,
այսինքն՝ խելացի է :

116. — Ըլլաբանութիւնն է՝ շատ մը փո-
խաբերութիւններ իրարու հիւսուած. այս-
պէս է Սաղմոսի գեղեցիկ այլաբանու-
թիւնը . “ Ըսգի Ագգիպտոսէ փոխեցեք ,

հաներ զհեթանոսս և զնոսս անկեցեր
և առաջնորդեցեր նմա : Հաստատեցեր
զարմատս նորա և ելից զերկիր . ծածկեաց
զերինս հովանի նորա , և բարունակ նո-
րա զմայրս Եստուծոյ : Չգեաց զորթ իւր
մինչեւ ի ծով, մինչեւ ի գետս են շա-
ռաւիղք նորա : Բնգէր քակեցեր զցանկ
նորա, կթեն զնա անցաւորք ճանապարհի-
ւոյ Կապանեաց զնա խող անառի , և երէ-
վայրի արածեցաւ ի նմա : Եստուած զօ-
րութեանց , գարձ հայեաց յերկնից և
տես . այց արա այգւոյս այսմիկ , և դար-
ման տար սմա՝ զոր անկեաց աջ քո ” :

117. — Փոխառութիւնն է սեռը՝ տե-
սակի, տեսակը՝ սեռի, եզակին՝ յոգնա-
կիի տեղ գնել, անունի մը տեղ ուրիշ ա-
նուն մը սեփականել և այլն, ինչպէս .
Սանկանացոսք , այսինքն ճարտիկ . սեռը՝ տե-
սակի տեղ :

“ Մի լինիք իբրեւ զձխ և զջարիս ”,
այսինքն՝ զանբանս . տեսակը՝ սեռի տեղ : “ Ը-
հա թշնամին կուգայ ”, այսինքն՝ իշխութիւն .
եզակին՝ յոգնակիի տեղ :

Ըսիկա Ներոն մ' է, այսինքն՝ Բռնաւոր .
Որդին կորստեան , այսինքն՝ Յոռոս .

այս երկուքին մէջ անոանի ճշ տեղ ուրիշ անոան ճշ գրուած է :

118. - Պիտիլի . - Ա. Պետք չէ փոխաբերութիւնները սորին կամ անարկ բաներէ առնել, ինչպէս .

« Ի լեառն Ալպեայ բարձրադիրտակ՝ եթուք շերմէս ձիւն սպիտակ » . հոս երկուք բառը անարկ է :

Բ. Պետք չէ որ բռնազբօսիկ կամ հեռուէն առնուած բլան , և բարդա տութիւն կամ նմանութիւն չունենան իրարու հետ , ինչպէս . « Արօրը դաշտին կեղծը կը հանէ » :

Գ. Կան անանկ ձեւեր որ ճարտար տանութեան յարմար են , կան անանկներ ալ որ բանաստեղծութեան աւելի կը յարմարին . ուստի ամէն տեսակ գրուածքի իրեն վայելուչ ձեւը գործածելու է : Այս պէս ճարտասանը պէտք չէ որ ըսէ . « Իր դարարագեղ գարնան մէջ թառամեցաւ » փոխանակ ըսելու վարտեռիկ եղաւ . սակայն բանաստեղծը կրնայ ըսել :

Դ. - Երբեմն պէտք է փոխաբերութիւնները ուղղել , չարաւորել կամ լաւելու է ըսել , այսպէս ըսելով և ուրիշ ասոնց

նման բացատրութեամբք :

Ե. - Պետք չէ անանկ փոխաբերութիւն մը ընել որ նմանութիւն կամ կապակցութիւն չունի փոխաբերելոյն հետ . ինչպէս , չըսուիր « Այս ճարտասանը հեղեղ մ'է որ կը բողբոջի » այլ պիտի ըսուի ամէն Բան կը գլրէ կրասի :

Զ. - () ասոր լեզուաց ձեւերը որոնք չեն վայելը բնիկ լեզուին՝ գործածելու չէ , օրինակի համար . Վաղղիացիք կ'ըսեն՝ Գլրի վերջնող կամ ինչպէսը յոսցնել ուղղմարդու մը համար թէ՛ ակոսներ ձերմաներ կը յուցրնէ (մծնթրէ լէտան) . բայց մենք կ'ըսենք . սկսեր է Գլրի վերջնել : Վերջապէս որ և իցէ ձեւ պէտք է որ գազափառաց կապակցութեանը օգնէ , կամ գոնէ զայն չը խանգարէ :

Ինչո՞ւ համար երբեմն խափարը ըսելու տեղ կրնանք ըսել խափիլի Գլրի և երբեմն չենք կրնար : Օրինակի համար , կրնանք ըսել Վաղղից և Իտալից խափիլի Գլրիները շատ անգամ կը խոնարհին իրենց հարատակացը հետ տեսութիւն ընելու անձամբ . և չենք կրնար ըսել Վաղղից և Իտալից խափիլի Գլրիներ :

ըլ այս միջոցին իրարու հետ թշնամացած են : Ասան զի առջի օրինակին մէջ Բագալիբ բառը միայն Բագաուորը կը նշանակէր . իսկ երկրորդին մէջ անոնց Գործողութիւնն ալ պիտի նշանակէ . ուստի եթէ Բագալիբը քանի որ Գործողութիւնը բուն իրին հետ խառնուած կ'ըլլայ՝ և խօսքին ազդուութիւնն չը սար :

119. Փոխաբերեալ բառ մը իր նախկին նշանակութիւնը կը կորսնցնէ և նոր նշանակութիւն մը կը ստանայ . ուստի ուշադրութիւն ընելու է որ նշանակութիւնը իրն վերաբերեալ խօսքերուն յարմարի . և յիրաւի ինչ հարկ կայ ըսել Բագալիբը գլուխները իրարու հետ թշնամացած են , քանի որ Բագալիբը հաս Բագաուոր բառին տեղը չը կրնար բանիլ , քանի որ փոխաբերութիւն ընելու հարկ չը կայ :

Այնպէս հեղինակի մը համար կըրնամք ըսել . Արիկա երեւելի գլուխ ունի , կամ երեւելի փողանք Տ' է . բայց չեմք կըրնար ըսել . Այս երեւելի գլուխը , կամ թէ այս երեւելի փողանքն ինչպէս շատ արիւմտներ ունի : Ասոր պատճառը սա է որ՝ գլուխը , փողանքը , հեղինակին կենաց ճեւ

յարաբերութիւնն չունին , այլ անոր հեղինակութեանցը հետ :

Փոխաբերութիւնները շատ կ'օգնեն համարօտ և ազդու ընելու խօսքը , ինչպէս . “ Ես անգամ Ժողովրդեան մը արեւութիւնը իր կըրութեանը և փաղաչանայ ասիլը կը ծածկուի ” : Առանց ձեռք երկար ճառ մը հաղիւ թէ այս իմաստը կրնայ տալ : Չեւերու գործածութեան մէջ ուշադրութիւն ընելու է նիւթոյն և գրուածին ոճոյն , այսինքն՝ գրաստանի իրեն համեմատ ձեւ գործածելու է , և ծանր խորհրդածրութեանց՝ իրենց համեմատ :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Մ Բ .

Չեք խնայուից

120. — Իմաստից յետերը որ և իցէ բան մը խորհելու և զգալու եղանակէն կախում ունին : Աւստի կրնանք ըսել որ իմաստից ձեւերը նոյն ինքն զգացմանց տեսակներն են : Այս ձեւերը ինքս շատ են : Ասնք երկու մեծ կարգի կը բաժնուին . — Ա . զգալու յետ . Բ . խորհելու յետ :

121. — Օգրարու յեւ, որուն մէջ կը բովանդակին, հարցումն, պարսկոստութիւնն, բաղարարչութիւնն, աղերսանք, անեծք, բաղարանը, լուսիւնն, շինմանութիւնն, երգիծանք, լուսիւնն, ճարտարանութիւնն (լիթօթ), չարագանցութիւնն ։

122. — Խորհելու ձեւին տակ կը բռն վանդակին՝ հարորարչութիւնն, շնորհումն, կանխաւ ատարիութիւնն, ատարիութիւնն, կանխումն, զանց ատենելն, ուղղութիւնն, աստիճանաւորութիւնն, անխորհութիւնն կամ յիշարարչութիւնն, հակարարութիւնն, շրջաբանութիւնն ։

223. — Շարդումն՝ ձեւ մ'է որ ճարտարախօսը կ'ընէ չէ թէ պատասխան ընդունելու, այլ ունկնդիրները արթնցնելու և իր խօսքին ազգսուծութիւն տարու համար, ինչպէս . « Ո՛վ բաւ արեւուն՝ ել և իշխէ տուընջեան, կամ լուսնին՝ ցուցիր և իշխան եղիր գիշերոյ ։ Ո՛վ գոյացուց այնչափ անթիւ աստղերը որոնք կը զարգարեն հաստատուծիւնը, և այնչափ արեգակունքը՝ որոնց իւրաքանչիւրը աշխարհ մը կը լուսաւորէ ։

« Ո՛վ է այն ամենակարող ճարտարապետը որ այս հրաշքները ի հանգէս բերաւ, ուր մարդկային բանին հպարտու-

ծիւնը շացած կը կորսուի և կ'անհետանայ ։ Ո՛վ, բաց ի տիեզերաց ամեն իշխան Արարչէն կրնար ընել ասոնք ։ Կարելի է որ ասոնք ինքնագոյ կամ գիպաց արգասիք ըլլան . և ամբարիշտն պիտի յուսահատի այնչափ՝ որ էին և գոյին պաշտօնը չէին տայ, այն էտիկն՝ որ ստեղծեր և գոյացուցեր է ամեն բան » . (Մատիցն ։)

« Օ՛րնչ ծանր հրաման առաք առնել, զսօրս հատանել անցանել, թէ ընդ օդս թռչել, թէ ընդ բնուծիւն համատարած ծովուն ցամաքաթեւս սլանալ . և ոչ երբէք . այլ այնպէս դիւրին է առաքինութիւն, մինչեւ այնպիսի գործոց մի ինչ կարօտանալ, այլ միայն ոգւոյն և գիծոյ ։ Օ՛ր գործի ունէին Առաքեալքն՝ որ զայն պիտի ուղղուծիւնս արարին . ո՞չ միաձորձք և բոկք չըլէին, և ամենեցուն յազթեցին ։ Օ՛րնչ դժուարին ի հրամանաց իցէ . մի, ասէ, առներ զոք թշնամի . մի ասեար զոք . մի չար զումեքէ խօսիր ։ Արցին հակառակք են դժուարիք, և ոչ սոքա » . (Ոսկեբերան ։)

124. — Տարսիտութիւնն է՝ ճարտար կեղծիք մը՝ որով ճարտասանը իր

խօսքը աւելի աղղու կը գործէ, ինչպէս.
“ Լիացեալ զարմանամ մտօք և ոչ գիւտեմ ուստի պարտ և պատշաճ իցէ առնել սկիզբն ճառիս ”. (I ամբ.)

125. — Բայտարայրոսիանն է բացակայ և մինչեւ անգամ անգգայ, անշունչ իրաց խօսք ուղղել, ինչպէս. “ Զորդանան լուեալ՝ փախստակսն դառնայր, վտակ առ վտակ պատգամաւոր լինէր. գետ մի զարհուրիր, քո արարիչն եմ ես, եկեալ մկրտտիմ և լուանամ զմեզս ” :

126. — Եղբրանքն է՝ աղաչանաց եւ աղերսանաց ձեւով խօսուածքը, ինչպէս.
“ Աջգեմ զամենեւեան և զոտս եղբարցդ սրբոց արտասուօք սիրոյն համբուրեմ, ներեցէք իմոյ անղգամութեանս, և ընկալարուք զիս իրբեւ գործակից և ծառայակից ”. (I ամբ.)

127. — Ենթոյնն է ուրիշին կամ իրեն չարիք մաղթել՝ սրտին ցաւէն, ինչպէս.
“ Կրօնքէ օրն յորում ես ծնայ, և գիշերն յորում ասացին թէ ահա արու : Իսաւրեացի գիշերն այն, և մի ինդրեացէ զնա ատէր՝ ի վերուստ : Մի եկեացէ ի վերայ նորա լոյս, ընկալցի զնա խաւար և ըստ

ուերք մահու. եկեացէ ի վերայ նորա մեզ : Ենթեալ լիցի օրն այն և գիշերն, և տարցի զնա խաւար, մի եղիցի յաւուրս տարւոյ, և մի թուեացի յաւուրս ամսոյ : Այլ գիշերն այն եղիցի ի ցաւս, և մի եկեացէ ի վերայ նորա ուրախութիւն և մի ցնծութիւն : Խաւարեցին աստեղք գիշերոյն այնորիկ. սպաւեացէ և ի լոյս մի եկեացէ, և մի տեսցէ զարուսեակն ծագեալոյ. (Զրբ.)

128. — Բայտարայրոսիանն է ցաւոց, տրտմութեան կամ ուրախութեան յայտարար ձայն : — “ Ո՞վ համբոյր, նենգութեան նշան և առիթ մահու ”. (Հարս.)

“ Ո՞չ, կարի է առասպելը և առասպելաց առասպել ”. (Խորեն.)

“ Ո՞վ գիշեր չարագուշակ. ո՞վ սոսկալի գիշեր, երբ կայծակի արագութեամբ ամեն կողմն յանկարծ սրտաց այս ձայնը՝ “ Թագուհին կը մեռնի, Թագուհին մեռաւ ”. (Պօխիւհ.)

129. — Վիճառնոսիանն է այն ձեւը որով ճարտասանը կը խօսի բացակայ մեռեալ և երեւակայեալ իրաց հետ, ինչպէս.

“ Այսպէս ասէ Տէր Տէր ցճիւրոս . . . ամենայն իշխանք աղգաց ծովուդ

յողևոց հանցեն ի վերայ քո . ողբս
 առցեն ի վերայ քո և ասացեն , զհարդ
 կորեար քակտեցար ի մէջ ծովու քաղաքդ
 հոյակապ , որ եղեր զօրացեալ ի մէջ ծո
 վու դու և բնակիչք քո , որ զարհուրե
 ցուցանէիր զամենայն բնակիչս քո : — Ի ձայ
 նէ բարբառոց քո նաւավարք քո երկիւ
 ղիւ զարհուրեցին : . . Կո՞ծ դառնու
 թեան առցեն որդիք նոցա ի վերայ քո ,
 ողբս առցեն և ողբասցեն : Ո՞վ էր իբրեւ
 զՏիւրոս՝ որ լուեաց դադարեաց ի մէջ
 ծովու : (Եղեկիէ :)

130 . — Լըգեծանին է բառերուն հակա
 ռակ՝ իմաստ տալ , ինչպէս .

«Ո՞վ մեծի զօրութեանդ , ՚ի ծայրն հա
 սեր իմաստից , փրկեցեր զոգի քո զպո
 տեւրով » . փոխանակ լսելու՝ փգեք , մոլոր
 եալ , և այլն :

131 . — Լնոյոմն է ճարտար դարձը
 ուսած մը՝ որով ճարտարախօսը նիւթէ
 նիւթ կ'անցնի . « Լու արդ վասն զի ծա
 նուցաւ փոքր ի շատէ որքան միանգամ
 յաստուածազգեստիցն տուաւ յաղագս
 երկնայնոցն կարգաւորութեան , բեր այ
 տուհետեւ զընտանեգոյնն մեր դիցուք ա

ւաջի առ ի բնութեան » : (Շնորհ :)

132 . — Բարդախօսութիւնն է այն ձեւը
 որով ճարտարախօսը կը բողբարկէ իր յան
 դիմանութիւնը , ինչպէս . « Յայդմ ոչ գու
 վեմ զձեզ » . այսինքն ընկալար փոխելի լէ :
 (Լուսախալն :)

133 . — Չախալանոյութիւնն է խօսքին զօ
 րութիւնը խիստ աւելցնել կամ նուա
 ղել : « Բազում անգամ է տեսանել զգաղա
 նըս վայրենիս , զարք , զինձ , զգայլ , զառիւծ
 հանդարտացեալս դարմանելով և մար
 դասէրս , իսկ զգարկասիրտն և ոչ երբէք :
 Բազում անգամ և զծով տեսանեմք հան
 դարտեալ յալեաց և ցածուցեալ ի վայ
 րենութենէ . իսկ զգարկացողն և ոչ բը
 նաւ : Հանապազ ի գաղանութեան կայ ,
 միշտ ի վայրենութեան , յար ի տմարդու
 թեան , համակ յալեկոծութեան » :

(Սարգիս շնորհ :)

134 . — Հաղորակոյութիւնը ձեւ մ'է
 որով ճարտասանը իր ունկնդիրներուն և
 նոյն իսկ հակառակորդներուն խորհուրդ
 կը հարցունէ , ինչպէս .

« Լրդ աղէ ասա , որ է արժանահա
 ւատալի , բանքն եթէ արդիւնքն . ո՞չ ա

պաքէն արդիւնքն . զի բանքն չիճարեն
ինչ ի հաւատոց սակս , բանիւ զՔրիստոս
սին կրել զանունն , և գործով զատանայ-
ին , զի լի և լի է այնպիսին անհաւատու-
թեամբ ր :

(Սարգիս շորի :)

135. — Շնորհումն է հակառակորդին բան
մը շնորհել մինչդեռ անիկա իրաւունք
չունի . սակէ իրեն աւելի նպատատոր
փաստ հանել , ինչպէս .

« Իսկ արդ ասիցես , ոտքն փշրեցան ,
զի ես պատուաստեցայց : Ի՞նչուք է . ան-
հաւատութեամբք փշրեցան , և դու հա-
ւատովք հաստատեցար . մի հպարտանար ,
այլ երկիր , զի եթէ Աստուած ի բուն
ոստն ոչ խնայեաց , գուցէ երբէք և ՚ի
քեզ ոչ խնայեացէ ր :

(Առաքել :)

136. — Այնպէս առարկութիւնը այն ձեւ
ւրն է՝ որով ճարտասանը ուրիշին առաւ
ջարկութիւնները մէջ կը բերէ և զանոնք
կը հերքէ . ինչպէս Սիկեբերանը կը յան-
դիմանէ անողորմները :

« Այլ բարդում անգամ ետու , ասէ ,
եւ նա չուտիցէ՞ հանապազ . և զորդիան
քո , յորժամ յաճախ խնդրեսցեն , միթէ
ի բաց մերժեսցես , ո՞ անհնարին անամօք

Թութիւն : Չպիտիցես որ հարկք որո-
վայնին են , որ զամենայն ինչ վասն նորին
հնարիցես : Այլ ի շատխօսութիւնս հա-
տանիս . այսր անուան սցաչափ դահեկանք
ի վարձու կան և այսր անուան եւս ա-
ւելի ր , և այն :

137. — Առաջարկութիւնն է հարցում
ներ ընել և ինքնին պատասխանել . « Իսկ
արդ չա՞ր արժան էր ասել Թագաւորին .
քան , ես ոչ ասեմ , այլ խրատ ի գործ
արկեալ զայցս ուսուցանեմ ր : (Եղիշէ :)

138. — Արիւմն է խօսքը կախ ձգել ,
ունկնդիրները արթնցրնելու համար .
« Երբեք և նոր ինչ ասել , այլ մի ինչ կա-
րի զարմանայցէք կամ խռովիցիք : Այ-
լինչ իցէ : Պատարաւն նոյն է , եթէ չափ
և դոյզն որ մատուցանիցէ , և եթէ Պօղոս
և Պետրոս գլխովին , սակայն նոյն է ր :

(Արիւմ :)

139. — Արիւմն է խօսքը լռել , կեղ-
ծելով որ բռել չուղեր թէպէտե իրօք կ'ը-
սէ , ինչպէս . « Երբ մեղանչէ , օրինազանց է .
իսկ որ զօրէնս լուծանէ , զի՞նչ անուն է
նորա . ես պատկառիմ ասել , մանաւանդ
թէ երկնչիմ , զի մի աղեկէզ բժշկութեամբ

բըս, վասն ի խոր հարմանս զդեղ բանիս՝
երեւեցայց թշնամի » . (Խմբ. :)

140. — Ուղղութիւնն պն ձեւն է ու
րով ճարտարախօսք իր առջի ըսածը կ'ուղ-
ղէ աւելի պատշաճ կերպով, ինչպէս .

“ Այս է քո պանծալի աստուածա-
բանութիւնդ, մանաւանդ թէ յիմարու-
թեանդ ցոյցք, զնիւթս զայս յաւերժաւ
կից ասել արարչական զօրութեանն » :

(Խմբ. :)

141. — Աստիճանաորութիւնն է երթաւ
լով խօսքին զօրութիւնը աւելցնել կամ
պակեցնել, ինչպէս .

“ Հռովմայեցի մը շղթայի զարները յան-
ցանք է, զայն խորսզանով ծեծելը ոճիր,
մեռցնելը հայրատուանութիւն : Ուրեմն
Բնջ անուն կրնանք տալ զայն խաչողին » :

142. — Յեղափոխութիւն կամ ակնար-
կութիւնն է բառից բարդատուութեամբ
կամ համեմատութեամբ իմաստ մը յա-
ռաջ բերել, ինչպէս .

“ Թէպէտ դապինիներով պսակուած՝
սակայն վախցիր կայծակէն » :

Այս խօսքը կ'ակնարկէ նախապաշա-
րուամ մը, որով հիները կը կարծէին թէ

դապինին շանթ կ'արգելէ :

143. — Հակադրութիւնն է հակառակ իւ-
մասաներ զնելով խօսքը աղղու գործել :—

“ Որ ինքն իւր չար է, այլում բարի
ոչ կարէ լինել . և որ ինքն ընդ խաւար
գնաց, այլում ոչ առաջնորդէ ճշմարտու-
թեան լուսով : Որպէս զի չիք յանիրաւու-
թենէ արդարութիւն, այսպէս ի ստու-
թենէ ճշմարտութիւն » : (Եղեղ :)

Հակադրութիւնը յաճախ գործա-
ծուած և վայելուչ ձեւ մ'է, և սակայն
էթէ միայն բառերու վրայ կայանայ՝ գը-
րուածը տղայական կ'ընէ :

144. — Արեւմտեանութիւնն է մէկ բառով
ըսելքը շատ բառերով բացատրել, ինչ
պէս Պօսիւէ իր մէկ դամբանականին մէջ
փոխանակ ըսելու Աստուած՝ կ'ըսէ . “ Այն
որ կը նստի ի քրովքէս, ուրկէ կը ծագին
ամէն թագաւորութիւններ, գահոյք և
իշխանութիւնք, որում միայն կը վայե-
լէ փառք մեծութիւն, նա ինքն է որ իրեն
փառք կը համարի թագաւորաց օրէնք
տալ և ուղած ատեն անոնց սոսկալի և
մեծ դասեր տալ » :

Ուրիշ մը .

“Որ ամենի կոհակաց կատաղութեան
դնէ սանձ՝ և զգարանս չարին նա խոր-
տակէ, իմն Վայնէր ”: (Մատթ 23:)

145. — Վիպեիք. — Երբեքի զբա-
գէտ մը կ'ընէ, Վարդապետ բառին իմաստը
չատկերպ շրջաբանութեամբ կրնանք յայտ-
նել, այսինքն այնչափ՝ որչափ որ Վարդապետ
բառը ստորագրելի ունի, այլ պէտք է
ընտրութիւն ընել այս ստորագրեաց մէջ:

Երբ վերի շրջաբանութիւնները փո-
խենք՝ և բանք.

“Վյն որ ծովուն պէսաց կատաղու-
թեանը սանձ կը դնէ, նա խախտորաց օրէնք
կուսայ ”. և այն.

“Վյն որ կը նստի ի քերովքէս՝ ուրկէ
կը ծագին ամէն իշխանութիւնք, նա է
որ շարեաց դարանները կը խորսուի ”:

Այս շրջաբանութիւնները անկօր և
սխալ խոսի կ'ըլլան: Քանզի շրջաբանութիւ-
նը իրին համապատասխանած չէ, շրջաբա-
նութեանց գաղափարները ուղղակի յա-
րաբերութիւն չունին ներգործած ա-
ռարկային հետ, ուստի՝

146. — Վէտք է ուշադրութիւն ը-
նել ոչ թէ փայլուն և իմաստալից շրջա-

բանութիւններ ընելու, այլ առաւել գը-
րութեան նիւթին և շրջաբանութեանց
ստորագրելներուն պատշաճութեանը: Օ-
րինակի համար. բանաստեղծութեան և
արծակի մէջ, ճարտասանութեան դիւ-
ցաղնական և քնարական կամ եղբրական
բանաստեղծութեանց մէջ մի և նոյն շրջա-
բանութիւնները տեղի չունին:

147. — Այս ձևը ամենէն գեղեցիկ հրա-
պուրիչ ձեւն է՝ եթէ միտ դրուի յիշեալ
կանոններուն: Վերջապէս որ և իցէ ձեւ
պէտք է գործածել զբարոյսները ամենայն ե-
ռանգով և բնական դոյնով նկարագրե-
լու՝ և ոչ թէ անյարմար զարդերով ասա-
ցուածին: իմաստը քօղարկել և բնթեցո-
ղէն մարդարեական հօգի պահանջել, զոր
օրինակ.

Շարք մը փաղամեռիկ դասեր համար
պէտք է բտէ. “Իմ դուստրս պիտի ողբար
իմ մահս, և ես անոր մահը կ'ողբամ ”:

Եթէ բանաստեղծութիւն ընելու մը
տօք բտենք. Իմ դուստրս պիտի ընէր իմ շերտիս՝
ինչ որ ես հիմա անոր շերտին կ'ընեմ. բոլորովին
սկար ձեւ մը կ'ըլլայ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ .

Յատկութիւնք, յատկութիւնք, եւ յոռութիւնք
ունոյ

148. — Ո՞ճին յատկութիւնները երկու
են, հասարակ և յարուստ :

149. — Հասարակ յարուստները անոնք
են որ ամէն տեսակ գրագիտական ընտիր
չարագրութեանց մէջ տեղի ունին :

150. — Յարուստ կամ մասնաոր յարուստ
ները անոնք են որ նիւթոյն համեմատ
կը փոփոխին :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Մ Ա .

Հասարակ յատկութիւնք եւ անոր հակա
ռակ յոռութիւնք

151. — Ո՞ճին հասարակ յատկութիւն
ներն են, պարզութիւն, յարուստութիւն, ճշգրտ
ութիւն, բնական, պերճութիւն, պեպխտութիւն,
պարզաճութիւն և ներդաշնակութիւն :

152. — Պարզութիւնն է՝ ուղիղ և յերա
կանական բացառութիւններ գործածելը .
ուստի ամէն բանէ առաջ պէտք է որ գը

րագէտ մը իր մտքերնի կամ գործածած
ընդուն հմուտ ըլլայ . բառերուն նշանա
կութիւնը ըստ քանց փոխելու չէ, ինչպէս .
չըսուիր. « Լ և հանգեան ընդ վարսագեղ
ծառայն որ շուք մեծ ի պարտիղի անդ
գործէր » . քանզի ըստ բառը կովանի եւ
պերճութիւն միանգամայն կը նշանակէ :
Սակայն պարզութիւնն ալ իր լախալանը ու
նի զոր մեք ծոլար պարզութիւն կ'անուանենք,
ուստի պարզութեան հետեւինք ըսելով՝
գրուածը գծո՞ծ անկարգ և գեղջուկ ընելու
չէ. անմահ սրբազան ճարտարախօս մ'ըսած
է, կեղեք արդաստան խառն ընդ պարզապէս . ըստ
գտանելի չէ հոս կեղեք բառը պաղատա
նաց հետ գործածուելուն համար : Քան
զի մեծ գեղեցկութեան մը քով պղտիկ
տգեղութիւն մը չտեսնուիր . ասկէ զատ
մեծ հանձարները կանոնաց խիստ կապերէն
ազատ են, վասն զի անսահման է իրենց
ստեղծու մը և տաղանդին թռիչք :

153. — Յարուստութիւն . — Ո՞ճը յատուկ ըլ
լալու համար պէտք եղածէն ոչ աւելի և
ոչ պակաս խօսելու է : Սարգ կը խօսի իր
միտքը ուրիշին հասկըցունելու համար,
ի՛նչպէս կրնայ հասկըցունել եթէ յստա

կութեամբ չբացատրէ զայն :

154. — Իմաստը կամ խօսքը յարակ է ետս կանայք ըլլալու համար պէտք է առաջ ըլլա մը խորհել գրեւէր նիւթին վրայ և ապա գրել :

Պէտք է ալէկ խորհրդածել պիղիբը, թէ՛ ը և վերջը, այսինքն՝ յառաջաբանը, առաջարկութիւնը և վերջաբանը մնօք շարադրելու է և ապա ի գիր անցունելու :

155. — Ս՛րո-թիւն . — Ս՛թու-թիւնը կը ծագի գրեւէր նիւթին վրայ հասուն խորհրդածութիւն չընելէն : Ա՛յսպէս կ'ըսկը սի հեղինակը ոչ իր բացատրութեան և ոչ իր իմաստին տէր ըլլալ, որով ուկնդրին կամ ընթերցողին բան մը չըհասկըցուներ :

Գարձեալ բառերուն ճիշտ գործածութեանը ուշագրութիւն ընելու է յըստակութեան համար . ընդհանրապէս երկու մանիչ բառերը սխալ կը գործածուին : Հոմանիչ ըսելով պէտք չէ իմանանք երկու բառեր՝ որոնք ամենայն ճշգրութեամբ մի և նոյն իմաստը ունին . քանզի իրօք հոմա նիչ չկայ լեզուի մը մէջ, եթէ իրօք հոմանիչ ըլլար, մէկ լեզուին մէջ երկու լեզու

եղած կ'ըլլար :

156. — Հոմանիչ ըսելով պիտի հասկընանք այնպիսի յառելածոյ բառեր, որոնք արմարական բառի մը այլ և այլ յարաբերութիւնները՝ նուրբ իմաստները կը բացատրեն, օրինակ . ծոյլ, յոյլ, մոկ . այս երեք բառերը գործելու փոխաչ չունեցող կը նշանակեն . գործելու փոխաչ չունենալ, ահա արմատական իմաստը . բայց ըստ մեզ՝ ծոյլ կըսուի ան որ գործելու տրամադիր չէ, յոյլ կըսուի ան որ անհոգ է, մոկ կ'ըսուի ան որ շարժել անգամ չուզեր :

157. — Այսպէս՝ իր լեզուն շատ հոմանիչ ունի, այն լեզուն աւելի հարուստ կ'ըսուի : Ստանաւորի մէջ աւելի տեղի կ'ունենայ մթութիւնը, քանզի հեղինակը վանկերուն և յանգերուն միտ դնելով անհոգ կ'ըլլայ լեզուին :

158. — Ոչրո-թիւնն է այնչափ ուշագիր ըլլալ իր նիւթին՝ որ անկէ դուրս բնաւ բան չխօսուի : Ոչրութիւնը ամէն տեսակ գրութեան մէջ մի և նոյն չէ . օրինակի համար, փիլիսոփային, պատմագրին և բանաստեղծին ճշգրութեանց պարտաւորութիւնները նոյն չափովը չեն, սակայն

ամենուն ալ սկզբունքը մէկ է, այսինքն՝
ողորմի իր նպատակին բիժել: Աշդու թիւնը
երբէք չհակառակիր ունչն վայելչութեա-
նը և ճոխութեանը:

159. — Աշդու թեան հակառակն է շա-
փախտութիւնը: Հատաստութենէ խորշե-
լու համար անպիտան հանգամանքներու
վրայ շատ դեգերելու չէ, բացի ասկէ՝ մի
և նոյն խօսքը շատ անդամ կրկնելու չէ:

160. — Նախնն է իր իմաստները և ըզ-
գացումները այնպէս արտայայտել՝ որ
բռնազբօսիկ կամ ճոռոմական չըլլայ, այլ
ինքնազարգ և դիւրիմաց:

161. — Նիկարելի է որ գրուածք մը
օգտակար և հաճոյական ըլլայ առանց բը-
նականի. աւելի պէտք է իբրեւ ճարտ գրել՝
քան թէ իբրեւ կեղնակ:

162. — Նախնին հակառակն է արո-
տախտութիւն, որով հեղինակ մը կը ջանայ շատ
խորին կերպով մտածել, կամ ընտելագոյն ա-
սացուածներ գործածել: Վսիկա ճամբը
տակի գործ է. ով որ գտնալու շատ ջանք կը
շուշնէ՝ ըսել է որ չունի. ընտիր իմաստ-
ները ինքնիրեն սրտէն և մտքէն կը բղխին,
ուստի ջանալու է զգացումները արթուն

պահել և միտքը մշակել. ահաւասիկ քա-
ղանքը: Երբ մէկը այս չունի, պարագտե-
ղը կը ջանայ գիւտ ընելու. աւելի աղէկ
է միջակ բայց կանոնաւոր բան մը գրել՝
քան թէ բարձրանալու ջանալ և բողբո-
վին յատակը իջնել:

— Վրագէտ մը տիկնոջ մը նամակ գը-
րելով այսպէս կ'ըսէ. «Վարձեմ թէ դուք
Նեղոսի ախունքը գիտէք, և այն ախունքը
ուրիշ ձեր իմաստները կ'առնէք՝ աւելի
ծածուկ և անձանթ են »:

163. — Անտո-
նիւն է ստորին ձեւեր
չգործածելը, հասարակ, սարբի իմաստ մը
բարձրացրնել՝ ընտիր բացատրութեամբ
և հրապուրիչ ձեւերով: Նշպէս այս խօս-
քը. վէշը յարիտան չէ մար. Վաֆօնթէն
այսպէս կը բացատրէ, պիտո-
նիւնը կը լու-
ծամանակին լե-
ոյը վրայ:

164. — Վնիւ բացատրութեանց մէջ
միտ գնելու է ժամանակին, սովորութեան,
բարուց համեմատ ասացուածներ գոր-
ծածելու. կան այնպիսի ասացուածներ որ
մէկ լեզուի մը մէջ աղնիւ փափուկ վսեմ
են, բայց ուրիշ մը մէջ ծաղրական և
ստորին:

165. — Պատկառութիւնն է գրուածի մէջ զգացմանց և իմաստից համեմատ ասացուածները փոխել, այսինքն՝ Ռոմ, ակորժական, ուժգին կամ պիտի գրել. երկար միակերպութիւնը կը ձանձրացընէ և գրուածին յարգը կը կորսնցունէ :

166. — Պատշաճութիւն. Պատշաճութիւնըն է նախ՝ մէկնիւթին համեմատ իմաստ գործածել, այսինքն պարզ ուր պարզութիւն, և փափուկ ուր որ փափուկութիւն պէտք է : Բ. Նիւթին համեմատ զգացում յուզել : Գ. Իւրաքանչիւր իմաստին եւ զգացման սեփական բացատրութիւնները գործածել : Դ. Մէն անձի բերանը իր վիճակին համեմատ լեզու դնել : Օրաուայ մը և աղատ մը, երեւելի մը և աննշան մը՝ մի և նոյն կերպով ձեն կրնար խօսիլ :

167. — Ներդաշնակութիւն. Ներդաշնակութիւնը բուն երկու տեսակ է, բառից և իմաստից : Բառից ներդաշնակութիւն է, վանկերը բառերը կամ ամբողջ պարբերութիւնները այնպէս բացատրել որ իւրաքանչիւր վրայ թաւալելով ակորժապըրը ըլլան ականջի :

168. — Ներդաշնակութիւնը իմաստ

տից համար այն է՝ ինչ որ է երաժշտութիւնը խօսքին, այսինքն՝ ինչպէս երաժշտութիւնը կը կենդանացընէ մինչեւ անգամ ստորին գրուածները, նոյնպէս ականերդաշնակութիւնը բառերուն նոր նշանակութիւն մը կուտայ և զանոնք կը փափկացընէ, ինչպէս. «Յարձակեցաւ Յուդա, ի գիծի հարաւ, զբազումս ի նոյսնն գիտթաւալ կացուցանէր » և այլն :

Հոս կարծես թէ կը տեսնենք յարձակելը արնելը և խորտակելը :

Ատուածաշունչ գրոց մէջ խիտ ըսքանչիւր կերպով պահուած են ներդաշնակութեան կանոնները :

Յ Օ Դ Ո Ի Ա Մ Բ .

Ոներում տեսակները եւ իրենց տարբերութիւնը

169. — Ինչպէս ըսած ենք ամէն տեսակ գրուած իւր մասնաւոր յատկութիւններն ունի, օրինակի համար՝ վիճաբար նականը այլ բանաստեղծականը այլ ծանր և բարձր նիւթերը այլ և այլ յատուկ ընթացքներ ունին : Այս տարբերութեանց

նայելով գլխաւորապէս երեք տեսակ ոճ
կայ պարզ, Բարեխառն, և վեճ:

170. — Սակայն պէտք չէ իմանալ որ
վեճ ոճը իր մէջը չը բովանդակէր պարզին
կամ բարեխառնին յատկու թիւնները նոյն
պէս պարզ և բարեխառնը բոլորովին զուրկ
են վեճին բարձրու թեւէն, ընդհակառակն
չառ անգամ ճարտար արհեստով մը իրա-
րու հետ կը խառնուին: Տեսնենք ուրեմն
որոնք են այս ոճերը իրարմէ զանազանող
մասնաւոր յատկու թիւնները:

1. — Պարզ Ոճ

171. — Պարզ ոճն այն է՝ որ մասնաւոր
րապէս տեղի ունի նկարագրութեանց,
պատմութեանց, նամակներու, միտլ բա-
նիւ բոլոր այն գրուածոց մէջ՝ որոնք Բարձր
կամ ութգին ձեւերու պէտք չունին: Պարզ
ձեւին ընդհանուր յատկու թիւններն են՝
բնական և բիւրիւնայութիւնը:

Օրինակ

«Սեճ է սերն Մտուծոյ քան, զամե-
նայն մեծութիւն երկրաւոր, և այնպէս ա-
ներկիւզս առնէ զմարդիկ իբրեւ զանմար»

մին զորս հրեշտակաց, որպէս անդատին
ի սկզբանէ է տեսանել զբազումն բազում
անգամ՝ ի բազում տեղին, մարդիկ որ սի-
րովն Մտուծոյ իբրեւ զնու վառեալք էին՝
ոչ ինչ ինայեցին զանգիտելով իբրև զա-
նարգ, գողով վատասիրոք՝ կամ ի մահ ան-
ձանց կամ ի յտիշտակութիւն ընչից կամ
ի խողտողումն սիրելեաց, ելանել ի հայրենի
երկրէն և անկանել ի ստրկութիւն յու-
տարութեան, առ ոչինչ համարեցին զայս
ամենայն անցս չարչարանաց, այլ միայն մի-
աբան կալ ընդ Մտուծոյ: (Նշելէ:)

172. — Պարզ ոճին մասնաւոր յատկու-
կութիւններն են պարզութիւն, և բիւրիւնայու-
թիւն, և համասարութիւն և բնական զարդ:

173. — Պարզն է՝ առանց արուեստի
և զարդուց գրել, այս ձեւը ինչպէս ըսինք՝
խորին մտածութիւններ ալ կրնայ պարու-
նակել, ինչպէս. «Աշրանի ում պատճառաց
էից գիտաց գոյ խելամուտ»: «Ալ զամենայն արհաւիրս և զանողջը
ճակատագիր»

«Ալ զանյագ ստարտարոսի շնիւզ և
շուկն առ ոտն եհար»: «Ալ իրգիւ Սլակիտան»: (Վ իրգիւ Սլակիտան:)

174. — Վիքիմացոթիւնն է բաւ խորհել
 գրելիք նիւթին վրայ, և անոր կատարացու-
 թիւնները և անյուսմները այնպէս կանու-
 նաւոր յօրինել որ ընթերցողը կամ ունկըն-
 դիրը առանց երկար խորհրդածելու կա-
 ենաց գրուածին իմաստը ըմբռնել:

175. — Համաօպոթիւնն է գրուածին
 պարբերութիւնները ամիտի և համառօտ
 յօրինել. բայց զգուշանալու է համառօտ
 յօրինել ուղեբով միթին և ցամաք չը գոր-
 ծել ոճը: Սեծին Վարդանայ ատենախօ-
 սութիւնը օրինակ կրնայ բլբլ ընախր պարզ
 ոճի մը:

“Բազում պատերազմունա մտեալ
 է իմ և ձեր ընդ իս, է ուրեր զի բաջապէս
 յաղթեցաք թշնամոյն, և է ուրեր զի նա-
 բա մեզ յաղթեցին, և բազում այն է զի
 յաղթող գտեալ եմք և սչ յաղթեալք” և
 այլն:

Յամաք ոճն այն է, յորում հեղիւ
 նակը պարզ գրել ուղեբով՝ կը թօթափե-
 բնական զարդերն անգամ և գրուածը
 ստալտկալի կ'ընէ: Ասիկա ճոռոմբանոթիւն
 և ճամարբակոթիւն միւս ծայրն է:

176. — Բնական զարդ կը կոչուին այն

ձեւերը՝ որոնք բնական բերմամբ կը գրու-
 նուին գրուածոց մէջ առանց հեղինակին
 ընարութեանը և խորհրդածութեանը: Ինդ-
 հանրապէս զուարճալի պատմական և
 կատակերգական գրուածոց մէջ գտնուած
 իեղծի խօսքերը բնական զարդեր են:

2. — Բարեխառն Ոճ

177. — Բարեխառն ոճը այն է՝ որ պար-
 զին և մտեմին միջին տեղը կը բռնէ. ա-
 սիկա ամեն տեսակ զարդ կրնայ ունենալ՝
 պարզ ոճին ընթացքէն շատ չը խաւարե-
 լով: Բարեխառն ոճին մասնաւոր յատկու-
 թիւններն են, վայելչութիւն, ճոխութիւն,
 նրբութիւն, և փափրութիւն:

178. — Վայելչութիւնն է կակիկ և զար-
 գարուն ընդունով ընտիր և գեղեցիկ իմաստ-
 ներ բացատրել այնպէս որ ականջին սրտին
 մտաց միանգամայն հաճելի բլբայ: Սայր-
 Արաքսի երգը սքանչելի օրինակ մ'է ասոր:

Սայր արաքսի ստիերով
 քայլամարդ գրնում եմ,
 հին հին դարուց յիշատակք
 արեաց մէջը ստորում եմ:
 Բայց նոքա միշտ յեղեղուկ

պղտոր ջրով եղերքին՝
դարիւ դարիւ խփելով
փախչում էին լալագին ։

Արարս ինչու՞ ձկանց հետ
խաղ չես բռնում մանկական .
դու դեռ ծովը չը հասած՝
սգաւոր ես ինձ նման ։

Ինչու՞ արցունք ցատում են
քու սեզ հպարտ աչերից .
ինչու՞ արագ փախչում ես
այդ հարազատ ափերից . և այլն ։

179. — Ղիթ-Ռի-նն է զարդարուն ի
մաստալից և ներդաշնակ բառեր գործա-
ծել առանց շատաբանութեան և սնտափ
բառազարդութեան ։

Մարգարէից՝ մասնաւորապէս Ասայ-
եայ գրուածը շատ օրինակներ կ'ընծայեն
ասոր ։

Օրինակ

«Ահաւասիկ տէր զօրութեանց նըս-
տեալ ի վերայ թեթեւ ամաղոյ, եկեացէ
Ազգիպտոս և չարժեցցին ձեռագործք ե-
գիպտացւոցն յերեսաց նորա, և սիրտք նո-
ցա լքցին ի նոսա ։ Այլ խուովեցցին ոգէք

եգիպտացւոց յանձինս իւրեանց, և զխոր-
հուրդ նոցա ցրեցից ։ Այլ յիմարեցցին իչ-
խանքն Տայանու իմաստունք խորհրդա-
կանք թագաւորին . և յիմարեցցին խոր-
հուրդք նոցա . զի արդ ասիցէք ցարքացն՝
թէ որդիք իմաստնոց եմք մեք ։ Արդ ու-
են իմաստունքքո . պատմես ցենք եւ ա-
սացեն զինչ խորհուրդ խորհեցաւ տէր
զօրութեանց ի վերայ Ազգիպտոսի » ։

« Տիկնայք փափկասունք Հայոց աչ-
խարհին , որ գրգեալք և գգուեալք էին
յիւրաքանչիւր բառեռունս և ի գահա-
ւորակս . հանապազ բոկ և հեափ երթային
ի տունս աղօթից՝ անձանձրոյթ խնդրեալ
ուխտիւք զի համբերել կարացեն մեծի
նեղութեանն Ար ի մանկութենէ իւրեանց
սնեալք էին ուղղովք զուարակաց և ամ-
ճովք էրէոց , խտաբուտ կենօք իբրեւ
զվայրենիս ընդունէին զկերակուրն մե-
ծաւ խնդութեամբ , և ոչ յիշէին ամենե-
ւին զտղբական խորտիկսն ։ Սեւացեալ
ներկան մարթք մարմնոց նոցա , քանզի
ցերեկ արեակեզք էին և զամենայն գիշե-
րըս գետնաբեկք ։ Սաղմոսք էին մշտնջե-
նաւոր մրմունջք ի բերանս նոցա , եւ

միսթարու թիւն կատարեալ՝ ընթերցու-
ածք մարգարէիցն ։ (Եղեղե ։)

180. — Նրբոսկիւն . — Կուրք կ'ըսուին
այնպիսի խօսքեր՝ որոնց մէջ խօսքին իմաս-
ար մասամբ խելք կը քօղարկուի, այնպէս
որ գիւրին ըլլաց զայն մակարէրել ։ Ինչ
պէս մէկը հարցուց խորհրդականի մը թէ՛
ի՞նչ բաներ անցան խորհրդին մէջ ։ — Զորս ժամ, պա-
տասխանեց միւսը, այսինքն՝ չորս ժամ
պարսպ անցուցինք ։

Գիւղացի մը իր բողբ ինչքը տուած
էր իր չորս տղաց, և չորսն ալ ամուսնացու-
ցեր էր՝ և տարւոյն ամէն մէկ եղանակին՝
մէկուն քովը ժամանակ կ'անցուներ ։ Սէկը
կը հարցունէ իրեն թէ՛ ի՞նչպէս, աղէկ ի՞նչա-
մննեղի ։ — Երբ ի՛նչ ես իրենց պղան ըլլայի,
կը պատասխանէ բարի ծերունին ։ Զօր մը
բերանը ասկէ աւելի փափակ, նուրբ՝
զգացուն խօսք չը կրնար դրուիլ կ'ըսէ
Սարմուէթել ։

181. — Փափկոսկիւն . — Փափկութիւն
կ'ըսուի այն տեսակ նուրբ ասացուածք՝ որ
մարէն աւելի սրտին զգացմանց հետ կը
խօսի ։ Ամարթինի տաղերը գեղեցիկ օրե-
նակներ կ'ընծայեն ։

Ի քոյդ, ով | օրանս,
Ղակատ թոյլ ինձ տուր,
Օ անտարբերութեանս
Օ գաստ տալ համբոյր ։
Թէ յամեմ յայն լուրջ,

Սի շառագններ մի
Կապիմք և յանուրջ
Որ ՚ի մէնջ փախչի ։
Շ ըթուէք իմ յուզէն

Ի քո դեղձան հերս
Օ յարա ծաղիկեղէն
Օ ինկեպն յազերս . և այն ։
Դաշնակ . թարգ . խորէն Եպիսկոպոս ։
3. — վսեմ՝ Ոճ

182. — Վսեմ ռձն այն է՝ որ երեւակա-
յութեան բողբ աշխարհը և ճոխութիւն-
նը կը թափէ ազնուագոյն մտածութիւն
ներ և բարձր զգացումներ բացատրելու
համար՝ իրենց վերջին աստիճան գեղեց-
կութեամբը ։

Օրինակք

« | ուր երկին և ունկն դիր երկիր՝ զի
ատեր խօսեցաւ, որդիս ծնայ և բարձրացու-
ցի, և նորա զիս անարգեցին ։ Օ անեաւ

եղն զստացիչ իւր և էշ զմուր տեսուն իւրոյ, և Նարայել զիս ոչ ծանեաւ: Վայ աղ զին մեղաւորի. ժողովուրդ որ լի է մեղօք, սերմն ժանտ, որդիք անօրէնք. թողէք զՏէր և բարկացուցէք զսուրբ Նարայելի. Արկիր ձեր աւերակք, քաղաք ձեր հրձիգք, զաշխարհն ձեր առաջի ձեր օտարք կերիցեն. աւերեալ և կործանեալ յազգաց օտարաց:

»Վ քեալ թողցի դուսար Սիմօնի իբրեւ զտաղաւար յայգւռջ և իբրեւ զհովա նի մրգապահաց ի մէջ սեխենեաց և իբրեւ զբազաք պաշարեալ. . . Յագեալ եմ՝ ձեօք. ոչ եւս ներեցից մեղաց ձերոց. յոր ժամ համբառնացցէք զձեռս ձեր՝ դարձուցից զերեսս իմ ի ձէնջ, զի ձեռք ձեր լի են արեամբք»:

(Լուսի:)

»Վ՛ կն սորա որ իբրեւ զամպս թըւուցեալ են, և իբրեւ զազաւնիս ձագաւ խառն երամովին գան առ իս: Ինձ ակն ունին կղզիք և նաւք թարսսի յառաջագոյն ածել զորդիս քո ի հեռաստանէ»:

(Լոյն:)

183. — Վ սե՛մ ոճին մասնաւոր յատկութիւններն են. աշխոթոթիւն, ութգնութիւն, պերճոթիւն, և բոն զեմը:

184. — Աշխոթոթիւն կամ զօրութիւն է՝ քիչ բառով ազդու իմաց տար ինչպէսէ Սիւտովնի հետեւեալ ոտանաւորին իմաստը: Լա ՚ի դժոխս է տրե՛լ քան թէ յերկնս լինել գերի Եւ Հոմերոսի հետեւեալ նախնեաց թարգմանութիւնը:

- Եւ կարուտային յօնօքն ակնարկեաց զբուանեանն,
- Եւ աստուածային զլսոյն վարքն շարժեցան:
- Եւ մեծագէս շարժեալ տատանեցաւ Ոլիմպոս:

Հակառակ բարդատու թեամբ ալ խօսքը շատ ազդու կ'ըլլայ, ինչպէս.

«Վ՛ մէն բան կը փոխուի. միայն Լատուած է անփոփոխ: Դարուց հոսանքը, որ մարդկային ազգը կը յափշտակէ կը տանի, անոր աչաց առջեւ կը հոսի:

«Վք տեսնէ նա ցասմամբ որ սոյս սրըն թաց յորձանքէն յափշտակուած տկար մահկանացուք անցած ատեննին զայն կը թշնամանեն՝ սոյս մէկ վայրկեանը իրենց երջանկութիւն սեպերով, և անկէ ելնել նուն պէս՝ կ'իյնան անոր բարկութեան և վրէժխնդրութեան ձեռացը ներքեւ»:

(Սասնայցօն:)

Օ գուշանալու է սակայն ասոր չափազանցէն. չքսուի՛ր՝ մահաբեր շաղցնը կը կարծի կամնայ իր տիրոջը արեանը մէջ թաւ

Թաւերուն համար : Դաշնը կարծիք չըլլար :

185. — Սթգնոմիւն . — Սեժգնութիւն

նրն է քաջայանդուզն հրացայտ և խիստ բուռն արտայայտութիւն ասացուածոց՝ որ կը յափշտակէ կը զարմացընէ , միով բանիւ՝ կը տիրէ մարդու զգացմանց և մըստաց վրայ :

“Օր դու, զի՛ ընդ քեզ . զի՛ ելէք դուք այժմ ամենեքեան ի տանիս նանրութեան : Սքաւ քաղաքդ գու՛ ժկանօք , քաղաքդ պերճացեալ վերաւորքքո՛ւ ոչ վերաւորք սուսերի , և ոչ գիակունքքո՛ւ գիակունք պատեւրօզմաց : Ահաւասիկ Տէր զորութեանց հանցէ և սատակեացէ զքեզ սցր դու , և հանցէ պրատմու՛ ճան քս և զպատկը փառաց քոց , և ընկեացէ զքեզ յերկիրն մեծ և յանշափ , և անդ մեռանիցիս . և արացէ զկառան քո զգեղեցիկս յանարգութիւն , և զտուն իշխանութեան քո ի կոխումն ” : (Ասայի :)

Այս ահաւոր և ուժգին վտեմը դըրուատելու համար խօսք չը բաւեր . Արտօնոյ մեծոմիւնը զըրոմիւնը՝ մարդկային հանձարը ասկէ աւելի խօսքով չը կրնար բացատրել :

Ուրիշ օրինակ

“Կերիցէ անդրանիկ մահու զգեղեցկութիւն նորա ” : — Ահաւոր դժնդակ վախճան մը՝ մահուան անդրանիկ կռէլը՝ միայն սուրբ գրոց մէջ երեցած լեզու մ'է , և կը զարմանանք թէ՛ քիչպէս քերթողը կրցեր է մտածել : Այսպիսի վտեմի մը հասնելու համար հարկաւոր ճամբան անծանօթ է մեզի ” :

Հ . Գար . Օ . Պարմո . Տարեկագրոմիւն հնոց :

Ուրիշ օրինակ

“Սերկ են դժոխք առաջի նորա և չիք զգեստ թագստեան . եթէ արգելցէ զլուրս՝ ցամաքեցուցանէ զերկիր , և եթէ թոյլ տայցէ՝ կորցս զնա կործանեալ ” : Կարծես թէ կը տեսնենք որ Ովկիանու անբաւ տարածութիւնը , արգելցէ և թոյլ քայցէ բառերովը մեր աչաց առջեւը կը ցամաքի և կը լեցուի : Յոբոյ , Ասայեայ գրքերը անթիւ պայպիսի ահաւոր վտեմներ ունին , որոնց բով թէ՛ հին և թէ՛ նոր քերթողահարց գրուածները աղօտ նմանութիւն մը կ'երեւին կարծես թէ :

Օրինակ մը

«Արհաւիրք և բովիւնք գիշերա-
կանք, հասեալ ահ ի վերայ մարդկան :
Գողումն և սոսկումն պատահեցին ինձ,
և մեծապէս զոսկերս իմ շարժեցին . եւ
եկն հողմ՝ ի վերայ երեսաց իմոց . քրտու-
մնեցին հերք իմ և մարմինք . կանգնեցայ
և ոչ գիտացի, տեսի և ոչ էին կերպարանք
առաջի աչաց իմոց, բայց միայն օդ եւ
սօսափիւն լսէի :

«Անձանօր կերպարանք՝ օդը և սօսափիւ-
նը խիստ ահաւոր են » :

Հ. Գար. Օ.

186. — Պերձոմիւսն է ճոխութիւն՝
մեծութեան հետ խառնուած, ինչպէս .

« Խոնարհեցոյց զերկինս և էջ և մէգ
ի ներքոյ ոտից նորա : Այլ ի բերովբէս
թռեալ, պացաւ նա ի թեւս հողմոյ » :
Արկինը խոնարհեցնել և իջնալ, ինչ բացառ-
ութիւն Աստուծոյ մեծութեան :

187. — Բոան վեմն է վերջին աստիճան
գեղեցիկ, հրապուրիչ բարձր աստղաւոր, որ կը

յափշտակէ կը զարմացնէ կ'ապշեցնէ միտ-
քը և երեւակայութիւնը : Այն ոճը և բոան
վեմը իրարմէ տարբեր են :

188. — Այն ոճը գրուածի մը բոլոր
ընթացքը բարձր վայելուչ հրապուրիչ
յօրինելն է, իսկ բոան վեմը մինչեւ անգամ
պարզ խօսքի մը մէջ կրնայ գտնուիլ :

Օրինակք

«Այլ ասաց Աստուած, եղեյի լոյս, և ե-
ղիւ լոյս » : Աստուած եղեյի բառով հրաման
կ'ընէ, և լոյսը իբրեւ ծառայ մը կը հը-
նազանդի և գուրս կը ցոլայ :

Արկու տեսակ վեմ կայ, հրաշմանց և
զբաղմանց :

Աստամ տը Աեփնեէ խօսելով թիւ-
րէնի մահուանը վրայ՝ այսպէս կ'ըսէ .

«Աս այնպէս կը հաւտամ որ անիկա
զարնող թնդանօթը անմահութեամբ լե-
ցուած էր » : Անահոմիստմբ լեցրած ինքու
ձօր, վեմ խօսք՝ որով կնոջ մը հանձարը
մարդկային մտաց և հանձարին նոր պա-
տիւ մը կ'ընծայէ :

Օտերունի Որատիոսին լուր կը բերեն՝
որ երեք որդիքը կուրատեանց դէմ պա-

տերազմելով երկուքը մեռան և մէկն ալ
փախաւ : Հայրը կ'ըստիս նզովել էր որդին.
պատգամաբերը կ'ըսէ թէ՛ Ի՞նչ կրնայ ընել
Տէկ հոգին երեւի բե՛մ : Արատիոսը կը պատաս-
խանէ . Բող Տե՛ռնէր : Այս բառը մարդկային
հանձարին ամենէն վսեմ ստեղծուածն է,
կ'ըսէ երեւելի գրագէտ մը :

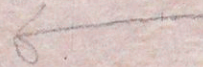
Այս գործոյս վերջը կը ինդրենք մեր
սիրուն երիտասարդու թենէն, որ ընտիր ոճ
ուենեալը համար յաճախ կարգան Սուրբ
գրոց՝ Յորայ, Ասայեայ, Սողոմոնի Արգ-
երգոցը, և այլն :

Իսկ թարգմանութեան մէջ Հովե-
րոս, Վերգիլիոս, Վիլգովի, Քասինի եւ
Քորնէլի թատրերգութիւնքը, Ամար-
թին և այլն . լեզուագիտաց համար ասպա-
րէզը բաց է և անհուն :

Ինչպէս շատ անգամ ըսած ենք, նոյ-
նը կը կրկնենք՝ ընտիր հեղինակաց յաճախ
և խորհրդով ընթերցումը ամէն կանոնէ
աւելի պօրաւոր և իմաստուն ուսուցիչ
է, և չկայ կանոն մը որ անոր տեղը բռնէ :

1872

16

~~1872~~

1872-1873

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0335361

